

sus fuit signare aliquos in civitate, sed neminem in templo.

EFFUNDENS. — Id est nihil retinens de furore, sed totum eum effundens, ut totum Judeorum populum deleas.

9. DOMUS ISRAEL. — Ita vocat eos, qui ex decem tribubus remanserant in Juda.

SANGUINIBUS. — Chaldeus *homidiis*; Septuaginta, *injustitiam*, et *immunitiam*, sanguines enim vel effusio sanguinis, per catachresin significat *quavis* enormia scelerata, ut jam saepius dixi.

AVERSIONE. — Hebraice *וַסַּוֶה מִטַּעַם* *mutte*, id est declinatione, defectione, scilicet a Deo ad idola. Per *aversionem* ergo significat violationem primae tabulae Decalogi, uti per sanguines secundae.

DIXERUNT ENIM: DERELIQUIT DOMINUS TERRAM, ET DOMINUS NON VIDET, — *q. d.* Hic est fons omnium scelerum, quod impij negent Dei providentiam videre. curare, punire, premiare facta hominum.

10. VIAM. — actiones.
11. Feci sicut praecipisti mihi. — Signavi thau gementes, innocios et pios, uti praecipisti vers. 4.

CAPUT DECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Hic describit Propheta Dei currum Cherubim a se visum in templo, quem vidit et descripsit cap. 1. Ad haec, vers. 6, jubet Deus viro lineis induto accipere prunas e medio carrus sui, easque spargere per Jerusalem, ut hoc signo portendat urbis incendium per Chaldaeos.

1. Et vidi, et ecce in firmamento, quod erat super caput cherubim, quasi lapis sapphirus, quasi species similitudinis solii, apparuit super ea. 2. Et dixit ad virum, qui indutus erat lineis, et ait: Ingredere in medio rotarum, quae sunt subter cherubim, et imple manum tuam prunis ignis, quae sunt inter cherubim, et effunde super civitatem. Ingressusque est in conspectu meo: 3. cherubim autem stabant a dextris domus cum ingrederetur vir, et nubes implevit atrium interioris. 4. Et elevata est gloria Domini desuper cherub ad limen domus: et repleta est domus nube, et atrium repletum est splendore gloriae Domini. 5. Et sonitus alarum cherubim audiebatur usque ad atrium exterius, quasi vox Dei omnipotentis loquentis. 6. Cumque praecipisset viro, qui indutus erat lineis, dicens: Sume ignem de medio rotarum, quae sunt inter cherubim: ingressus ille stetit iuxta rotam. 7. Et extendit cherub manum de medio cherubim, ad ignem, qui erat inter cherubim: et sumpsit, et dedit in manus ejus, qui indutus erat lineis: qui accipiens egressus est. 8. Et apparuit in cherubim similitudo manus hominis subter pennas eorum. 9. Et vidi, et ecce quatuor rotae iuxta cherubim: rota una iuxta cherub unum, et rota alia iuxta cherub unum: species autem rotarum erat quasi visio lapidis chrysolithi. 10. Et aspectus earum similitudo una quatuor: quasi sit rota in medio rotae. 11. Cumque ambularent, in quatuor partes gradiebantur: et non revertebantur ambulantes, sed ad locum ad quem ire declinabat quae prima erat, sequebantur et caetera, nec convertebantur. 12. Et omne corpus earum, et colla, et manus, et pennae, et circuli, plena erant oculis, in circuitu quatuor rotarum. 13. Et rotas istas vocavit volubiles, audiente me. 14. Quatuor autem facies habebat unum: facies una, facies cherub: et facies secunda, facies hominis: et in tertio facies leonis: et in quarto facies aquilae. 15. Et elevata sunt cherubim: ipsum est animal, quod videram iuxta fluvium Chobar. 16. Cumque ambularent cherubim, ibant pariter et rotae iuxta ea: et cum elearent cherubim alas suas ut exaltarentur de terra, non residebant rotae, sed et ipsae iuxta erant. 17. Sanctibus illis, stabant: et cum elevatis elevabantur: spiritus enim vitae erat in eis. 18. Et egressa est gloria Domini a limine templi: et stetit super cherubim, 19. Et elevantia cherubim alas suas, exaltata sunt a terra coram me: et illis egredientibus, rotae quoque subsecuta sunt: et stetit in introitu portae domus Domini orientalis: et gloria Dei Israel erat super ea. 20. Ipsum est animal, quod vidi subter Deum Israel iuxta fluvium Chobar: et intellexi quia cherubim essent. 21. Qua-

tuor vultus uni, et quatuor alae uni: et similitudo manus hominis sub alis eorum. 22. Et similitudo vultuum eorum, ipsi vultus quos videram iuxta fluvium Chobar, et intuitus eorum, et impetus singulorum ante faciem suam ingredi.

1. QUASI SPECIES SIMILITUDINIS SOLII, — supple, et Deus specie humana insidebat solio, ut dixit, cap. 1, 26. Ita Polychronius, et patet vers. 2.

2. ET DIXIT, — scilicet sedens in solio. Aliqui putant Ezechielem hic, et cap. viii et ix, tantum vidisse in solio splendorem; sed cap. 1, vidisse virum sedentem in solio. Verum hic eum quoque vidisse virum patet, quia vidit cap. viii, 2, aequae ac cap. 1, 27, lumbos sedentis, qui sane sunt viri. Et quorsum solium? utique non ut splendor in eo sedeat, sed ut homo. Reliqua explicui cap. 1.

INGREDERE IN MEDIO ROTAREM. — Nota: In curru hoc Dei, videtur de more fuisse arca foederis; ante arcam vero, inter duas rotas erat prunarum significans altare thymiannatis, ac consequenter hoc prunarum erat inter duos Cherubim, quia quarque rota suum habebat Cherub, ut dixit cap. 1. In hoc ergo hic Deus, ex suo curru ignem, quo comburenda est urbs, accipi; ut significet urbis incendium, non casu, non hominum consilio, sed Dei providentia et decreto futurum esse (1).

EFFUNDE SUPER CIVITATEM. — Septuaginta, *disperge*, dissemina, ut post eadem civium, de qua cap. praeced. civilis tota comburatur. Nam mox, ut ait Polychronius: « Quoquoaversum ut sors tulerat, dispergit ignem, simul cunctos calamitate comprehendens. » Alcazar in *Apoc. viii*, 4, notat. 6, contrarium censet (et innotuit S. Hieronymus hic, licet ipse in priore expositione combustionis postea persistat), videlicet post peractam punitionem, et caeteros omnes non signatos, mitti ignem, non ad exurendam, sed ad purgandam et sanctificandam Jerusalem, sicut Isaias, cap. vi, calculo ignito purgatus et sanctificatus fuit; esse ergo hunc ignem charitatis et zeli, quem Christus venit mittere in terram, et voluit accendi. Rursus, ignem hunc prunarum ex altari, symbolum esse religionis, quae post casus non signatos, postque reditum e Babylone in Hierosolyma refluat, duce et pontifice Esdra; qui proinde videtur esse hic vir lineis indutus, prunas haec in Jerusalem effundens. Nam poenitentia ac religio civitatibus illius, praecipuos fuit fructus, quem ex ipsis supplicio cepit Deus. Verum ex capitibus seq. aequae ac praecedentibus liquet omnia haec spectare ad cla-

des et incendium Hierosolymae. Prior ergo expositio verior est.

INGRESSUSQUE EST, — scilicet vir ille lineatus, ut acciperet ignem ex prunario: idem, scilicet Angelus, qui pios signavit et liberavit, cap. praeced., vers. 4; hic impios jubetur plectere, impiam eorum urbem comburendo. Angelorum enim munus est Dei iussa exsequi, tam in puniendo malos, quam in premiando bonos; nec per hoc inquinatur angelorum pietas et sanctitas. Unde Angelus hic, aequae ut ante vestitur lineis et mundis vestibus, quia, ut ait S. Bernardus in *Psal. xv*, serm. 8: « Non inquinabit in sanguine (peccatorum) manus, sed lavabit: ut unde ille creantur magis, inde iste nitidior videatur. » Et S. Gregorius, *XVIII Moral. xii*: « In peccatorum, ait, morientium sanguine justii lavant manus: quia dum eorum pena conspiciunt, conspiciuntis vita mundaunt. » Discunt enim homines cavere peccata, quae a Deo et angelis vident tam graviori puniri.

Linea allegorice, Angelus hic significat Christum, qui suos hic signat *thau*; in die vero judicii, in reproboos immittit ignem gehennae. Esse ergo hic elegans symbolum duplicis adventus Christi, si illum altera manu *thau*, sive crucem, altera ignem praefertentem quis depingat: *pruni* enim adventus symbolum est crucis, *secundi* ignis.

3. A DEXTRIS (2). — Quia Deum et angelos, inquit S. Hieronymus, dexter locus decet; daemones sinister: et quia in dextero templi latere erat candelabrum septem lucernis accensis, quae significant veritatem veramque fidem, et Dei religionem ad omnes gentes a Judeis migraturam, omnesque illuminaturam (3).

(1) Versus 3, 4, 5, in parentesi legendos esse recte Grotius monet.

(2) Quoniam fieri non poterat, inquit Polychronius, ut quandiu Deus intus aut esset, aut esse videretur, quidquam asperius circa templum contingeret, describit per visionem Deum velut excedentem domo. Illa igitur verba, *stabant a dextris domus*, significant veluti quendam iratum et impenitentem cedebat.

Dextera parte intelligenda est plaga meridionalis (ut Chaldaeos, qui veriti, ab austro domus), quod a sinistra, id est parte aequilonarij, ritus, huius superstitiosos peragebant, de quibus viii, 5 seqq. et 11. Dextrum enim templi latus illud dici, quod ad meridiem, uti sinistrum quod ad aequilonem spectabat, multis ostendit C. B. Michaelis in *Dissert. de locor. differentia ratione antica, postica, etc.*, § xxix, xxx (in *Sylloge Comment. Theol.* a D. J. Pott edita, vol. V, pag. 184 et seqq.). Eorum sententiae qui dextro latere hoc loco partem domus aequilonarem intelligunt, quae Babylon erat, ut significatur Chaldaeos cum derelicturos, Michaelis loco citato recte opponit: « Certe gloria Dei hic non ut arrogandam opponit: » Certe gloria Dei hic non ut arrogandam opponit, sed ut relictum templo suo discessurus (describuntur), idque ex adyto templi ad limen ejus (v, 3), hinc vero consensu curru Cherubim (x, 13) ad portam

(1) Hujus visionis *עָרְוָה* concipiendum est tale: appareret curru quatuor rotis constructis, quarum duas anteriores praecedebant Cherubim duo, posteriores vero totidem; super plastrum solium Dei, ante quod in eodem plastro visibatur prunarum, inter quatuor rotas, sed eis eminentibus; unde convenienter erat, ut prunas capturus vir intraret ad locum intermedium rotarum, id est, accederet ad latus plastrum inter duas rotas, manumque elevarat ad prunarum, quod erat inter Cherubim.

Domus—scilicet Dei, hoc est templi. Per domum ergo hic, et in sequentibus intelligit templum.

Nubes. — Querens, cur Deus passim appareret in nube? Respondeo, quia nubes est maximum divine providentie, gubernationis, et punitionis, æque ac præmiationis instrumentum. Nam primo, e nubibus emittit Deus rorem, pluviam, nivem, grandinam, lapides, tonitrua et fulmina. In nubibus etiam apparet iris pulcherrima. Nubes ergo aliquando terrorem, aliquando hilaritatem affert.

Secundo, nubibus Deus cælos obducit, ac solem tegit, ejusque ardorem temperat; iisdem hiemis et glaciei rigorem resolvit ac mitigat. Rursus terram omniaque generosa irrigat et fecundat, et totum orbem alit et pascit.

Tertio, Deus nubibus indidit miram velocitatem, ut statim ex una regione in aliam transvolent.

Quarto, Deus nubes ab ima humo educit, et ad summum quasi aeris attollit, quo nulla vis humana pertingere potest, quæ eas impedit.

Quinto, Deus nubes agit ad omnes mundi plagas; nunc ad Orientem, nunc ad Occidentem, nunc ad Meridiem, nunc ad Septentrionem: easque facit modicis, imbriferas et fecundas, modo siccas et steriles. Merito ergo dixit Moses, *Deuter. xxxiii, 26*: « Magnificentiæ ejus discurrunt nubes. » Hinc et nubes in Scriptura dicuntur esse currus quasi regalis Dei. *Psal. cii, 3*: « Pons nubium ascensum tuum, qui ambulat super pennas ventorum. »

Quocirca in Synagoga et Ecclesia primo, in columna nubis præcessit Deus castra Hebræorum, easque deduxit salva in Chanaan.

Secundo, cum legem dedit in Sina, nube totum montem cæcumen involvit, *Exod. xix, 16*.

Tertio, Mosis tabernaculum eo die quo abscutum est, æque ac Salomonis templum in die dedicationis, nube implevit.

Quarto, in nube Deus pro populo suo contra Pharaonem pugnavit, intericiens se per nubem inter Hebræos et Ægyptios, *Exod. xiv, 20*.

Quinto, in nube suam præsentiam Deus Hebræis ostendebat, in eaque loquebatur cum Mose, ut ex ea populus Mosen quasi celestem legislatorem agnosceret et revereretur, *Deuter. iv, 11*.

Sexto, in Christi transfiguratione: « Nubes lucida obumbravit eos, » ait *Matthæus cap. xvii, 5*.

Denique, cum Christus ascenderet in cælum: « Nubes suscepit eum ab oculis eorum, » *Act. i, 9*; atque veniens ad judicium: Veniet « in nubibus cæli, » *Matth. xxiv, 30*.

Ubi advertit: Nube Deus suam præsentiam solent exhibere, et simul eadem se occultare et tegere, ut indicet suam providentiam presentissimam orientalem (vers. 9), et hinc porro ad montem Oliveti, qui ad Orientem oritur (xi, 30), et vel hinc appareat, dextrum sinistramque hinc capi debere ex respectu ad Orientem. »

nam esse, pariter et occultissimam. Ita Maternum Firmicus ad Mavorium Lollianum: « Celari, ait, et abscondi plurimis tegumentis natura divinitatis ab initio voluit, ne omnibus facilis esset accessu, neve cunctis patefacta majestatis sue origine panderetur. » Propria ergo nubium significatio, est divinitatis et providentiæ quasi per velum ostensio. Hinc Christus in transfiguratione et ascensione nube lectus fuit, et tegetur in judicio; ut significetur eum esse supremum mundi dominum, moderatorem et judicem, quod detegit, et toti mundo ostendit in die judicii. Hæc dies nubis vocatur dies vindictæ, qualis erat hæc Ezechielis, et qualis erit in die judicii, ut patet *Jes. ii, 2*. Vide dicta cap. i, 4.

Allegorice, nubes symbolum est humanitatis Christi: hæc enim celat et velat ejus deitatem. Nubes ergo significat Christi providentiam supernaturalem, arcanam et divinam, qua regit Ecclesiam, illique præfulget quasi columna nubis et ignis, illuminans simul, et protegens eam, ducensque rectis semitis in cælum. Ita S. Hieronymus, Cyrillus, Isychius, Augustinus, Gregorius, Rupertus, quos citat et sequitur Alcazar, *Apocal. cap. i, 7*, notat. 7.

Symbolice, nubes sunt angeli. Hi enim sunt instrumenta et executores divine providentiæ. Ita S. Dionysius, *cap. xv Caest. Hierarch.*

Tropologice, nubes sunt Apostoli, et prædicatores Evangelii ob novam analogiam.

Prima est, sicut nubes e terra et mari in altum sublata, a ventis impelluntur: ita et Apostoli ex terrene humilitatis humo, et hujus sæculi mari Dei gratia attolluntur, et spiritu Dei aguntur et impelluntur. Ita S. Hieronymus, Augustinus et Gregorius.

Secunda, sicut columna nubis et ignis Hebræis præluxit, et duxit in Chanaan: ita prædicatores in caligine hujus sæculi mundo prælucent, hominesque ducunt in cælum.

Tertia, hæc nubes in populum emittit doctrinæ cælestis rorem ac pluviam, qua eum impinguant et fecundant. Ita S. Dionysius, *cap. xv Caest. Hierarch.*

Quarta, harum nubium gloria est iris cælestis, id est Christi passio, *i Corinth. ii, 2*.

Quinta, hæc nubes sunt gloriosus Dei currus, qui Christi nomen quovis gentium vehit et portat.

Sexta, harum nubium vox est tonitruum, id est Evangelicæ prædicationis efficacia, quo improbes percussit, et fulgore lucis cælestis quasi fulmine perstringunt; ita ut intimos mentis et cordis recessus penetrent et allent.

Septima, quia Evangelii mysteria, scilicet Incarnationis, Trinitatis, redemptionis hominum, Eucharistiæ, etc., ita aperiant, ut tamen simul quasi nubes eadem tegant, et humane rationi impenetrabilia esse ostendant; ut omnes agnoscent verum esse illud Salomonis: « Dominus dixit ut habitaret in nebula; » illudque *Psal. xvii, 12*.

« Posuit (Dei majestas) tenebras latibulum suum. » Octava, nubes in se solis claritatem accipiunt, et desuper valde illustrantur, sed eam refrangunt, et temperant ac nostro visui accommodatam ad nos transmittunt: ita faciunt et Apostoli, ac doctores et angeli, ait S. Dionysius, *cap. xv Caest. Hierarch.*

Denique, harum nubium comitatu septus Christus ad extremum-judicium veniet « in sanctis millibus suis, » *Deuter. xxxii, 2*. Ita Alcazar loco paulo ante citato.

4. ET ELEVATA EST GLORIA DOMINI. — Id est solium Dei gloriosum, quod erat super Cherubim, ipsis volantibus translatum est a dextero angulo vestibuli sanctuarii, ubi sententiam cædis et incendii in urbem pronuntiaverat, ad limen orientale domus, id est atrii interioris sacerdotum, quod inde repletum est nube: atrium vero exterius repletum est splendore gloriæ Domini, qui a nube splendida et gloriosa manabat.

Nota: « Gloria Domini, » sive Deus gloriosus, in Scripturis tripliciter nuncupatur, et tribus rebus assimilatur. Primo, vocatur lux, ut *i Timoth. cap. vi, 16*: « Lucem habitat inaccessibilem, quem nullus hominum videre potest. » Et *Psal. cii, 2*: « Amictus lumine sicut vestimento. » Est enim Deus in se, suaque natura lux et claritas increata et immensa.

Secundo, nuncupatur caligo, nubes, nebula, tenebræ. Aliqui putant ipsam lucem Dei inaccessibleem, ipsumque jubar divinitatis vocari caliginem et nubem, eo quod nimia hæc luce siderentur mortalium oculi, nec aliam Mosis et Hebræis apparuisse nubem vel tenebras, nisi ingentem lucem que intentionem oculis ferret et perstringeret. Ita censet noster Prado hic. Favet Cajetanus, qui illud *Act. i, 9*: « Nubes suscepit eum ab oculis eorum, » exponit de luce nimia, que a corpore Christi glorioso dimanabat. Unde et aliqui dicunt illam veluti nubem in longum ductam, que lacteam in cælo viam efficit, nihil esse aliud quam plurium stellarum ibi congregatarum fulgorem. Verum contrarium longe verius est, scilicet proprie dictam fuisse nubem et caliginem, qua se Mosis et Hebræis exhibuit Deus. Esto enim ipse in se totus sit lux, tamen quia oculi hominum hanc lucem non ferunt, nec capiunt; hinc eam tegit et vestit nube (unde *Psal. xcvi, 2*, et alibi dicitur: « Nubes et caligo in circuitu ejus »); ita tamen, ut aliqui lucis ejus radii per nubem diffundantur, et transparent, quia per hos Deus aliqui suis claritatis ostendit; aliquid et longe amplius nube velat et abscondit. Porro in lege veteri fere ostendit se Judeis per nubem obscuriorem: quia illa lex, æque ac Dei cognitio erat Judeis obscura; et quia lex illa erat umbrosa, ac terrore rudes Judæos cogens ad legis divine observantiam. In nova vero lege ostendit se per nubem lucidiorum: est enim nunc clarior Dei cognitio quam olim; et quæ lex Christi amoris, non timoris. Hinc

in transfiguratione Christi, « nubes lucida obumbravit eos, » Apostolos scilicet, tres Christi comites, *Matth. xvii, 5*. Nubes enim lucida significat Dei familiaritatem et favorem erga Christianos, indeque Christianorum prosperitatem et felicitatem: nubes vero obscura et tenebrosa significat Dei terrores et minas erga Judæos, indeque eorum plagas et adversitates. *Pnc*

Tertio, Deus apparuit in fumo, ut eum dedit legem in Sina, totus mons ardere et fumare videbatur, *Exod. xix, 18*. Fumus hic minax erat incendii, simul et excoactionis Judæorum, si, uti fecerunt, legem Dei violarent: qua de causa urbs et templum tum a Chaldeis, tum postea a Romanis et Tito incensa, et in fumum cineresque redacta sunt. Quare non recte aliqui, ut Forerius in *Isaie iv, 5*, fumum cum nube confundunt, putantque fumum eundem fuisse cum nube. Porro fumum fuisse symbolum excoactionis Judæorum, et presertim sacerdotum, docent S. Hieronymus, Cyrillus et Græci in illud *Isaie vi, 4*: « Et domus repleta est fumo. » Nam paulo post vers. 10, sequitur: « Exceca cor populi hujus. »

5. VOX DEI OMNIPOTENTIS. — Id est ut Symmachus et Theodotus, quasi tonitruum Dei. Significat hæc alarum vox migrationem Dei et angelorum ex templo. Unde sub Tito, ait Josephus, audita est vox e templo: *Migrenus hinc*. Pro omnipotentis hebraice est *וְיָוֹדַדַּי*, quod Deum, et quia inefficium potentemque, et qua vastatorem (qualis hic erat) significat, uti dixi *Genes. xvii, 1*.

7. EXTENDIT CHERUB MANUS (scilicet unus de MEDIO CHERUBIM, — id est unus et quatuor Cherubim. Nam in medio esse Hebræis idem est quod esse ex illis, vel esse inter illos.

DEdit, — scilicet ignem, qui præcessit, ad Jerusalem inflammandam.

8. MANUS HOMINIS, — et consequenter brachii: erant enim Cherubim quasi homines, specie et forma humana. Porro manus hæc non erat exerta, sed sub pennis, quasi gladius intra vaginam, ut significet hæc esse comminatio, sed que habeat alas ad celerem et efficacem executionem. Ita Ferrandus, *visione XVI, sect. i*, qui et aliam dat causam: Manus, inquit, erat sub alis quasi sub penicillo, quo clades urbis depingebatur Propheta, ut innumeret incendium hoc esse pictum, sed tale, quale hic pictum erat, realiter Hierosolymæ obventurum.

9. CHRYSOLITHI. — Hebraice *tharsis*, id est marini coloris, ut dixi cap. i, 16; Symmachus vertit, *hyacinthi*; Septuaginta, *carbunculi*, ut scilicet ignem, et incendium Hierosolymæ significant, ait S. Hieronymus. Idem significat chrysolithus, qui aureis et igneis lineis punctisque inspergitur et variegatur, teste Plinio.

10. ASPECTUS (id est forma et species, erat) SIMILITUDO (id est similis et) UNA (omnibus) QUATUOR (rotis): QUASI SIT ROTA IN MEDIO ROTÆ. — *q. d.* Erant hæc rotæ non curules, sed quasi columnæ. *Vers. 10*

dicta cap. 1, 16. Unde recte Alcazar in *Apocalyp.* pag. 362, sic explicat: Rota una in aliam inserta erat in angulos rectos instar colorum. Erant ergo in rotis singulis quatuor conjuncture, sive semicirculi: in quibus singulis singuli erant aspectus, id est quatuor facies animalium. Ergo facies primæ conjuncture, sive primi semicirculi rotarum omnium, vitulinæ erant omnes: secundæ humanæ, tertie leonine, quartæ aquilinæ. Aliter Prado: vult enim rotas has curules fuisse, non coluros; unde quamlibet duplicem habuisse faciem, non quadruplicem, uti habent communes carruce.

11. IN QUATOR PARTES, — id est latera vel angulos curvus, ut jam in dextrum, jam in sinistrum, jam retrorsum, jam antrosum moverentur, ut dixi cap. 1, 17. Aliter Prado: In quatuor, inquit, partibus, id est angulis, curvus rotæ circumvolvatur, hoc est omnes rotæ, totusque curvus circumvolvatur, et pergebat eo, quo pergebat Cherubini. Verum hoc frigidum est. Quis enim nescit motu curvi omnes rotas, partes et angulos curvus moveri?

NON CONVERTEBANTUR — alio, sed motum primæ rotæ uniformiter et constanter sequebantur cætera.

12. CORPUS, — Hebraice *caro*, id est corpus, q. d. Totum corpus rotarum, id est ipsæ rotæ totæ.

COLLA. — Hebraice *terga*, id est modiolii rotarum. Et manus, — id est radii, quibus canthi modiolii jungebantur.

ET PENNÆ (id est circuli, sive canthi lignei, qui rotæ sunt quod pennæ avi); ET CIRCULI, — id est canthi ferrei, quibus lignei firmantur. Tribuit enim rotis figuram volucris, ut ingentem earum velocitatem indicet. Hæc omnia plena erant oculis, id est stellis cælestis, quia representabant cælum stellarum collucentium. Unde et cap. 1, 18, non Cherubinis, sed rotis oculi tribuuntur. Ita S. Hieronymus, Vatablus, Maldonatus et alii.

Secundo, Theodoretus et Lyranus hæc omnia de ipsi Cherubinis accipiunt, et probabiliter. Hi ergo pleni erant oculis. Significant enim Ecclesie prelatos et doctores, qui quasi stellæ fulgebant in perpetuas æternitates. Sic et rotarum quadriga plena oculis, significat Dei providentiam oculatissimam: et mystice justos, qui fulgent ut splendor firmamenti.

Tertio, alii, quibus favet Maldonatus rotis tribuunt corpus et circulos; Cherubinis vero colla, manus et pennas, ut hic exprimat quod cap. 1 subiciunt, scilicet hæc omnia plena fuisse oculis.

Hæc sententia valde probabilis et congrua videtur. Primo, quia colla, manus et pennæ proprie sunt Cherubini, non rotarum: atque de Cherubinis et rotis mixtim et confuse loquitur Propheta; quia erant quasi unum quid, sicut auriga et curvus sunt quasi unum quid in auriganda rote enim quoque versum sequebantur Cherubini quasi suos duces, ac si iis fuissent alligatæ. Secundo, quia Cherubini S. Joannis, *Apocal.* 1, 8,

pleni erant oculis: illi autem iidem sunt cum Ezechielis. Tertio, quia tam, vel magis decebat Cherubinos, utpote duces, circumquaque esse oculos, quam rotas: hi enim oculi significant angelos, et præsertim Cherubinos, esse perspicacissimos, sapientissimos et providentissimos. Recte Andreas Cesarensis, *Apoc.* 1, 4: Multitudine, ait, oculorum significatur mirifica vis, qua pollutæ celestes beatique spiritus, ad hauriendos divinitatis radios. Quarto, quia Hebræa ad verbum habent: Et omnis caro eorum, et dorsum eorum, et manus eorum, et alæ eorum, atque rotæ plene erant oculis circumquaque ipsi quatuor rotis ipsorum, scilicet Cherubini, ut vertunt Vatablus, Septuaginta et alii. Quæ verba plane significant et Cherubinos, et rotas, plenos fuisse oculis; Cherubinis enim proprie competi caro, id est corpus, dorsum, manus et alæ; quæ metaphorice tantum convenient rotis, juxta sensum primo datum: quia scilicet spiritus vitæ erat in rotis, ac consequenter rotæ videbantur habere carnem, id est corpus et membra, quæ hoc spiritui quasi vegetare. Utrumque ergo verum est, et utrumque significat hic Scriptura unum de Cherubinis proprie, alterum de rotis metaphorice. Atque hæc de causa noster Interpres pro rota vertit, *circuli*: quia hebraicum כִּרְבַּיִם *ophannim* proprie rotas, et consequenter circulos (qui sunt quasi rotæ extimæ, sive canthi) significat: rursum pro eorum vertit, *earum*, quia de rotis agebatur: et quia hebraicum *ophannim*, id est rote, tam est masculinum, quæ est Cherubim: כַּרְבַּיִם *hem ergo*, id est eorum, tam ad *ophannim*, id est rotas, quam ad *Cherubim* referri potest: de utrisque enim egit in precedentibus, scilicet prius de *Cherubim*, deinde de *ophannim*, id est de rotis: ac proinde de utrisque hic asserit, quod pleni fuerint oculis. Dum ergo Noster vertit: « Omne corpus earum, et colla, et manus, et pennæ, et circuli plena erant oculis, » videtur primum et ultimum, id est corpus et circulos, ad rotas, tria vero media, scilicet colla, manus et alas, ad Cherubinos referre. Proponem enim *earum*, cum ait « corpus earum, » rotas notat, non Cherubinos; ut patet: licet ex hebraeo, ut dixi, corpus quoque, vel, ut hebraice est, caro, proprie ad Cherubinos, metaphorice ad rotas referatur, æque ac colla, manus et alæ. Circuli vero non nisi ad rotas pertinent, qui hebraicum *ophannim* non nisi rotas aut circulos rotarum significat.

Symbolice: « Rote, ait S. Hieronymus, habent colla, manus, et pennas, ut efficientias rerum in singulis, non membrorum imagines sentiant. » Significant ergo hæc, obsequia a rotis, et a creaturis insensibilibus Deo debita. Nam collum iugo, manus operi, pennæ volatui servant, quæ sunt propriissima ad perfecte obediendum instrumenta. Unde rotas, quas primo vocavit כִּרְבַּיִם *ophannim*, hic vocat גַּלְגַּל *galgal*, id est volubiles. Datur ergo hic schema perfectæ obedientiæ, quod

depingit S. Bernardus, tract. De Precep. et dispensat. « Verus obediens mandatum non procrastinat, sed statim parat aurem auditu, linguam voci, pedes itineri, et se totum intus colligit, ut mandatum peragat imperantis. »

13. ET ROTAS ISTAS VOCAVIT VOLUBILES. — Deus curvus auriga, vel aliquis Cherubini inelamavit: *O galgal!* id est, o rote! scilicet volvimini, vel agite hoc vel illud. Subicit enim formam dati præcepti. Ita Vatablus: Secundo et simpliciter, q. d. Rotas has, quæ proprie hebraice vocantur כִּרְבַּיִם *ophannim*, Deus propter velocitatem vocavit גַּלְגַּל *galgal*, id est volubiles. Unde Septuaginta retinent hebraicum vocem, vertuntque: Vocavit Deus *galgal*. Ita S. Hieronymus, Chaldaeus et alii.

Rursum, « volubiles » significat rotas fuisse ingentes: ingens enim erat curvus, utpote Dei: Nam rote magis magis volubiles sunt quam parvæ. Hinc Rome in parvis curribus utuntur rotis ingentibus: experiuntur enim equos in his trabendis minus laborare, et per eas onera et pendera longe majora attrahere, quam per parvas. Eas advenit magnus ille basilicæ S. Petri (quæ vere opus est miraculorum) architectus Michael, qui inde *Basarota* est cognominatus. Eiusque ratio est clara. Majores enim rote magis epite et accommodæ sunt ad rotationem, ideoque magis capaces ad vim et impulsum attrahentis recipiendum, quam sint minores: sicut pila, vel globus magis accommodus est ad motum et rotationem, magisque capax vis impressæ quam sit folium, vel papyrus: unde fit ut eadem vi longius quis projiciat pilam vel globum, quam folium vel papyrus. Sicut ergo eadem qualitas (v. g. calor) recepta in subjecto capaciore, v. g. densiori, puta in ferro, efficacius et validius agit, quam recepta in subjecto minus capaci, v. g. minus denso, puta in aere vel aqua: ita et hic eadem vis, idemque impulsus magis movet rotasque rotas majores quam minores, quia illæ his sunt magis accommodæ ad rotationem, magisque capaces impulsus et molus, ideoque volubiliores. Ad hæc, quo magis lineæ, sive periphæria distat a centro, eo celerius (quia majorem describit circumferentiam, ideoque plus spatii conficit) a vi trahente vel impellente movetur, atque ob id facilius. In centro enim consistit, hæretque pondus et gravitas rotæ, axis et curvus: quod proinde vi trahente per se et directe attrahitur; sed « rotas majores (utpote volubiliores et celeriores) facilius, per minores difficilius. Rursum minus rotas, quia volubiliores, facilius rotant axem sive modiolum, et per axem curvum, quæque onera. Pondus enim axis et curvus, quod in parvis rotis quasi contrahitur, et circa axem hæret, æque ac rote, in magnis rotis, et in magna eorum periphæria, per eam quasi dispergitur, itaque movetur, et quasi evanescit. Quocirca pondus centri, sive axis, minus gravitat in rotis majoribus, quam in minoribus. Adde majores habere plures partes impellentes, quam habeant

minores. Habent enim plures majoresque canthos in periphæria, qui per impulsum a vi trahente sibi impressum, simul omnis valide impellunt rotantque axem; ideoque facilius eundem versant et volvunt, quam minores: ita vidi Colonias ad Rhenum ingentes rotas, in quibus unus homo incedens, easque incessu suo versans, per funes cum rota circumactos, ingentia vini plaustra et navibus attollebat et educebat. Simile est in veete, qui si longus sit majus pondus attollit, quam si brevis. Rursum, si duo in veete ferant pondus, hic cui pondus est vicinius, magis sentit onus, quia breviori veditis parte illud sustinet, etc. Pulchre hæc ad oculum demonstrat Alexander Piccolominus in *Quæst. Mechanicis*.

Nota: Rote hebraice dicuntur *ophannim*, quod hebræi volunt esse angelorum certorum nomen, sicut Seraphim et Cherubim: unde pleni sunt oculis; et spiritus vitæ erat in eis. Erant ergo intellectuales substantiæ Deo propinque, uti et Cherubim. Non sunt autem Throni (quia hi sunt thronus Dei: *ophannim* autem verum thronum Dei), sed Principatus, ait Prado. Verum hæc symboliconum est, non literalia. Ad litteram enim *ophannim* significat rotas; casque veras et proprias hic intelligi patet, tum ex eo quod erant rotæ quadrige Dei tum ex eo quod vocentur volubiles.

14. QUATOR FACIES HABEBAT ENIM, — scilicet animal, id est quisque Cherubim. Ita Septuaginta ex hebraeo quoque vertas: *Quatuor facies habebat enim*, scilicet rota quælibet. De rotis enim præcessit: et rotas, æque ac Cherubim habuisse quatuor facies dixi v. 10. Atque hæc est causa, cur prima facies vocetur Cherub, id est bovis. Hæc enim est prima in rotis, uti iam dicam.

FACIES UNA, FACIES CHERUB, — id est bovis, ut legitur Arabicis Antiochenis. Ita et S. Hieronymus, Vatablus, Maldonatus, Prado et alii. Nota *Cherub* per metaphoram idem esse quod *recheb*, id est equitans, vel agens curvum. Quatuor ergo angeli dicuntur Cherubim, quia agebant et precedebant Deum curvum. Cherubim ergo humana erant forma; sed habebant faciem quadruplem, scilicet bovis, qui hic vocatur Cherub: hominis, leonis et aquile. Humana erat primaria, quod personam; sed bovina erat primaria, quod curvum: bonum enim est, non hominum, trahere curvum. Primariam personam exposuit cap. 1. Hic ergo exponit primariam speciem curvus Cherubim, ideoque vocat eum Cherub, quia eum vidit hic moveri et agitari, quem cap. 1 quietum et consistentem viderat: in motu enim et trahit curvum primas tenet eos. Dat enim causam cur rotas vocavit volubiles, quia scilicet agebantur a Cherub habente speciem bovis.

Alter alii: « Pro facie vituli ponitur facies Cherub, » ait Antonius Fernandus, *De Vision. veteris Testam.* vision. XVI, sect. II, « quia Cherub ad arcam erat specie, non vituli, sed quæri elegantis;

ut significetur per faciem vituli, id est per labores angelorum quos circa nos impendunt, ut ad penitentiam convertant, nos interveni penitentiae, in Cherubinos quosdam converti: quoniam respiciendo ad veram spem penitentiam perducimur, qua finis castiores in posterum. » Conset ergo ipse, Cherub hic mutasse faciem vitulinam, quam habuerat cap. i in humanam pueri: et sic R. Davila, et Pagninus in *Lexico*, *Cherub* interpretantur puer, quod fuerit specie et facie pueri. Sed obstat quod sequitur: « Et facies secunda, facies hominis. » Ergo prima non erat hominis, sed bovis. Fuerunt enim hic eadem facies, uti et idem Cherubim idemque currus, qui fuerunt cap. i. Proinde minus probabiliter Emmanuel Sa e contrario censet, Cherubim faciem primariam humanam, quam habebant cap. i, mutasse hic in faciem bovinam. Nam secunda facies dicitur hic fuisse hominis, non prima. Denique eosdem fuisse hic Cherubim, et eadem facies, quae fuerunt cap. i, patet ex vers. 20: « Ipsum, inquit, est animal quod vidi, etc. Et intellexi quia Cherubim essent. Quatuor vultus uni, etc. Ipsi vultus quos videram iuxta fluvium Chobar. »

Allegorie, prima facies Christi et dignitas est, quod quasi bos, victima fuerit immolatus pro hominibus, et per hanc factus est Cherub, id est gloriosum nomen, aequae ac corpus accepit, ut esset mundi redemptor.

S. Thomas Aquinas, cum a condiscipulis ob modestiam et iuge silentium rideretur, bosque mutus nuncuparetur, ab Alberto Magno preceptore suo defensus, audiit: « Bos hic mutus brevi edet vocem, quam totus exaudiet orbis. » Ita factum est, cum scilicet bos hic laborando, docendo, scribendo versus in gloriosum Cherub, angelici Doctoris nomen accepit. Hunc sequere, o christiane, o Religiose, o doctor, o predicator! et angelus, imo Cherub et Seraph, efficiaris. Labor ergo boves facit angelos et cherubinos. Unde: Tropologiae, bos symbolum est laboris. Hinc ovem, bovisque symbolum ita pingit Ovidius, *V. Metamorph.*:

Quid mercede boves, animal sine fraude otiosos,
Innocuum, simplex, natum tolerare labores?

Unde Aegyptii, teste Pierio in *Hieroglyphicis*, volentes laborem pingere, pingebant caput bovis; et Romani illud corollis, corymbis et sertis redimere solebant (qualis corona sive fascia molem operosam Adriani hic Romae, quae nunc castellum S. Andreae dicitur, ambebat, ejus frustra adhuc cernuntur), ut significarent fructus et glorias ex labore manantes; scilicet quod labores faciant Cherubos, id est angelos nobilissimos et gloriosissimos. Id in primis praestant labores vinorum Apostolicorum, qui Evangelii et Ecclesiae Christi curam per totum orbem circumagunt. Ita Claudianus in *Nuptiis Honorii*:

Herculem, ait, duri celebrant labores:

Ille Centaurus domui superbos;
Abstulit saxo spoliū leoni;
Cerberum traxit triplici catena;
Ultimus cōmū labor in rellero
Sustulit collo, pectusque rursus
Ultimū colorem meruit laboris.
Hic auro, fortes, ubi caeli magni
Ducit exempli via.

Sallustius in *Jugurtha*: « Audivi, ait, saepe a sanctis viris, munditiam mulieribus, laborem viris convenire; hominibus bonis oportere plus gloriae quam divitiarum esse. »

Alexander Magnus videns suos post tot praelia remissios factos, et luxui indulgere, eos modeste reprehendit, dicens: « Nihil magis servile est, quam luxuria; nihil magis regium quam laborare. » Ita Plutarchus in *Alexandro*.

Arianus, lib. III *Histor.*: « Ego, ait, nullum generoso viro laborem finem statuo, quam labores ipsos, qui ad gloriam et deus ducunt. »

Democritus dicebat omnes labores otio jucundiores esse, quando illa consequuntur homines, quorum gratia laborant, aut consequuturos se sciunt. Ita Stobaeus, *serm.* 29.

Idem rogatus quomodo laboriosus differat a desidiōsis: Quo, inquit, pii ab impiis: spe nimirum bona. Sperant enim qui corpus laboribus exercent pingua laborum premia; desides autem semper praesentem intuentur paupertatem. Ita Maximus, *serm.* 32.

Diogenes, teste Laertio, lib. VI, eundem monenti, ut jam senex, quiesceret a laboribus: « Quid, inquit, si in stadio currerem, utrum oporteat jam metae vicinum cursum remittere, an magis intendere? »

Ptolemaeus, initio *Almagesti*: « Quanto, inquit, magis fini appropinquas, tanto magis bonum cum augmento operare. »

Severus Imperator, teste Spartiano, symbolum tribuno dari jussit: « Laboremus; » Pertinax vero: « Militemus. »

Alfonso rex Aragoniae seni cuidam christiātem suam excusanti, quod vinum esset lae senum, respondit: « Sed regum cibus est honos, quem dii non otio aut luxu, sed in vobis laboribus hominibus vendunt. » Ita Panoraetanus in *Gestis ejus*.

Florus hos versus scripserat in Caesarem Adrianum:

Ego nolo Caesar esse,
Ambulare per Britannos,
Scythicas pati praenas.

Cui Caesar respondit:

Ego nolo Florus esse,
Ambulare per tabernas,
Latitare per popinas
Calices pati rotundos.

Ita Suetonius.

Praeclare Philo, lib. *De Sacrific. Abelis*: « Sicut, ait, a cibo pendet tota vita cum suis actionibus; ita a labore pendet quicquid in rebus bonum est. Sicut enim cibus se habet ad vitam, sic labor ad honestatem. »

Ita Vespasianus, Masinissa rex Numidarum, Carolus Magnus, et Maximilianus I imperator, laboribus assiduis, et valetudinem tui sunt, et imperium propagarunt.

Laertius scribit Cleanthem philosophum vocatum fuisse alterum Herculem, quod esset omnium laborum patientissimus, adeo ut noctu hauriret aquam e puteo, ut sibi victum pararet, unde et *εραθολος*: vocatus est.

Braehmanes philosophi pueros impransos extrudebant foras, si quando nihil operis vel parentibus, vel suis rebus necessariis dedissent.

Parthi, teste Dionysio, lib. *De Situ orbis*, cavabant ne quis, exorto die, ante liberis victum preberet, quam cursum, jaculandique certamine suscepto, sudore circumaque diffuso fessi permudissent. Idem etiamnum observant nonnulli Indorum reguli, ideoque vegeti perdurant ad longam ultimamque senectam, ut e litteris nostrorum Patrum, qui in Indis versantur, intellexit.

Narratur de rustico morituro, qui vocatis filiis: « Vobis, ait, parce vivendo, quicquid potui in vita mea recoecidi, idque totum in vinea nostra quaerere poteritis. » Mortuo patre, filii putantes eum in vinea thesaurum abscondisse, lignibus totum vineam solum perfodiunt, ac thesaurum quidem invenere nullum; terra tamen fodiendo perculta, vites uberrimum fructum tulere.

Haec Gentiles. Quid hic dicant, quid faciant Christiani? quibus pro modico labore aeterna quietis et beatitudo promittitur, quibus assidua tuba Apostolica insonat: « Momentaneum et leve tribulationis nostrae, aeternum gloriae pondus operatur in nobis: » qui ducis sui Christi Domini continuos labores et fatigationes, amore sui suscepto intuentur, audientique eum inclamantem: « Patre sum ego, et in laboribus a juventute mea: » laborem labori, amorem amori repende: qui Anchoretarum duras exercitationes, Apostolorum itinera et pericula, Virginum certamina, Episcoporum vigilias, Martyrum agones quotidie legunt, audiunt, celebrant: qui Laurentios, Stephanos, Vincentios, Hilariones, Antonios, Agnetas, Cecelias; qui Petros, Paulos, Thomas, Andreas in hac arena luctantes, presultantes, vincentes et triumphantes aspiciunt: qui Deum agonizantem, in hoc brevi stadio fortiter laborantes et intuentem, eisque bravia immensa adornantem et osulentem contemplantur. Quid non vincat Dei, quid non Christi amor? Quis nos separabit a charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an fames, etc.? Quis non essurial labores? Quis non sitiāt crucis Christi amore, qui scit quis quantusque sit Deus,

cui vitam et omnia nostra debemus; qui scit quantum Christi in nos sit amor, qui eum ad nostram carnem, crucem et mortem atrocissimam adiegit et impulit? Praeclare S. Hieronymus, ad *Eustochium, De Custod. virgin.*: « Haec, ait, est sola digna retributio, cum sanguis sanguine (sudor sudore, labor labore) compensatur; et redempti cruce Christi, pro redemptore libenter occumbimus. Quis Sanctorum sine certamine coronatus est? » Et: « Amamus Christum, ejusque semper quaeramus amplexus, et facile videbitur omne difficile, brevia putabimus universa quae longa sunt; et jaculo illius vulnerati, per singula momenta dicemus: Ne me, quia peregrinatio mea prolongata est! » Et S. Bernardus ad *Clara*, cap. xxx: « Non sunt, ait, condignae passiones » et labores « hujus temporis ad praeteritam culpam, quae remittitur: non ad praesentem consolationis gratiam, quae immittitur: non ad futuram gloriam, quae promittitur. » Idem alibi dat stimulum, simul et dulciorum laboris: « Ubi amor, inquit, ibi non est labor, sed sapor: » qui ergo laborem sentit, deficit in amore. Ut ergo laborem non sentias, amanti enim illi difficile, sed currit, volat, superat omnia ardua.

ET IN TERTIO, — non animal, sed aspectu, *g. d.* Tertia facies erat leonis.

ET IN QUARTO, — id est quarta erat aquila. Quodque enim, animal in aspectu ad quatuor latera, quatuor haec habebat facies.

13. ELEVATA SUNT CHERUBIM — alis, quasi volando in altum.

IPSE EST ANIMAL. — Est enallage numeri singularis pro plurali, *g. d.* Ipsa sunt quatuor animalia, quae videram iuxta fluvium Chobar, cap. i, 13.

16. CUMQUE AMBULARENT CHERUBIM, IBANT PARITER ET ROTAE. — Significat, primo, nec in regnis, nec in Ecclesia, quae est curus Dei, fieri motus, tumultus, vicissitudines, mutationes, sine Dei et angelorum providentia. Ita Schollastes. « Nihil, ait S. Augustinus, lib. III *Trinit. iv*, fit visibiliter et sensibiliter, quod non de interiore, invisibiliter atque intelligibili aula summi Imperatoris aut jubeatur, aut permittatur, secundum ineffabilem justitiam premiorum aequae penarum, gratiarum et retributionum, in ista totius creaturae amplissima quadam immensaque republica. »

Secundo, significat quod si Cherubim, id est Prelati, exemplo praean currum, id est fideles, eos mox secuturos: quia spiritus vite, qui agit supra terram Cherubim ad volandum, excitat rotas ad sequendum pernicissime in terra; sed ita, ut vix in puncto terram tangant. Qui et si plane in altum elevarentur Cherubim, elevabantur pariter et rotae, eos sequentes, uti sequitur. Hoc est quod iis praescribit S. Petrus *epistola I*, cap. v, 2: « Pascite qui in vobis est gregem Dei, etc. Neque ut dominantes in clericis, sed facti gregis ex animo. »

COMMENTARIA IN EZECHIELEM PROPHETAM, CAP. X.

18. EGRESSA EST GLORIA DOMINI A LIMINE TEMPLI, — id est a limine portæ atrii interioris sacerdotum.

ET STETIT. — Est hebraismus, id est stans super Cherubim. Nunquam enim ab eis, et suo solio recessit. Describit ergo Deus templum, et Judæos tempore Ezechielis ad tempus; ac plane et in perpetuum tempore Christi, quia vera Dei religio et fides migravit ad gentes.

ELEVANTIA. — Cherubim est masculinum; sed Septuaginta et Græci faciunt neutrum. Hos sequitur S. Hieronymus vertens, *elevantia*, et S. Paulus *Hebr.* ix, 8; intelliguntur enim animalia. Ait enim de iis: « Ipsum est animal. »

STETIT IN INTROITU PORTÆ. — « Portæ, » scilicet atrii populi.

ET GLORIA DEI (id est thronus gloriosus Dei) ERAT SUPER EA. — En quam ægre suam domum deserit Deus! quot stationes facit!

20. IPSUM EST ANIMAL, QUOD VIDI SUBTER DEUM ISRAEL, — puta sub imagine electrina, quæ Deum referebat, insidebatque solio, quod erat supra firmamentum, et capitibus Cherubim imminabat, cap. i, 26.

QUA CHERUBIM ESSENT, — id est, quia similes essent Cherubim templi nostri, quos omnes Hebræi, maxime sacerdotes, qualis sum ego Ezechiel, novimus.

21. ET SIMILITUDO MANUS HOMINIS SUB ALAS EORUM. — *Manus* significant executionem, *alæ* celeritatem. Manus ergo hæc necdum exerta, sed adhuc sub pennis quasi latens, est quasi gladius intra vaginam; ut tacita quidem sit in terminatio, sed quæ habeat alas, ad celerem et certam executionem vindictæ, excidii et incendiî Hierosolymæ.

22. INTUITUS FORUM. — *q. d.* Ipso intuitu et oculis respiciant singuli se ad anteriora properant.

ET IMPETUS. — Hebraice est *וַיִּמְדוּ* *otam*; Septuaginta, *ipsamet*, vertunt enim: *Et ipsamet* (animalia) secundum faciem suam ambulabant. Alii apud Vatablum vertunt, *essentia eorum*; S. Hieronymus, *signum eorum*. *וַיִּמְדוּ* et enim hebraice significat signum, *q. d.* Impetus eorum, puta Cherubimorum, erat signum eos coram facie ad anteriora ferri, ac procedere; non vero regredi. Hoc toties repetitum significat allegorice Dei aurigæ constans decretum deserendi Synagogam, ac sensim migrandi ad Ecclesiam gentium.

Tropologicæ, significat vitam Sanctorum esse progredi, non regredi. Quid enim ipsa est aliud, quam iter proficiscentium? quam navigantium? quam peregrinantium? quam currentium in studio? ut ait Apostolus I *Corinth.* ix, 6; *Hebr.* xi, 13; *Philip.* iii, 12. Quæ in re precedit nos dux noster Christus Dominus: qui, ut ait *Psalm.* xviii, 6: « Exsultavit ut gigas ad currendam viam; » ejus proinde nomen est: « Accelera spolia detrahere, festina prædari, » *Isaie* viii, 3. Ita Prado. Unde et S. Hieronymus: « Intuitus, inquit, Cherubim, et appetitus eorum est oblivisci præteritorum et in futura se extendere. » Denique Christus, *Math.* xi, 12: « Regnum, ait, cælorum vim patitur, et violenti rapiunt illud. » Sine vi ergo continua cælum non concedens; arduos, laboriosos, imo violentos duntaxat cælum recipit; est enim domus fortium, est domus philoponi. Labor ergo est Cherub, qui filiam curru igneo eo vexit, nosque pariter vehet. Quocirca Abbas Athanasius apud Sophronium in *Prælo spiritali*, cap. cxxx, audiens choros laudantium Deum, volensque ad eos ingredi, audivit a Cherubo, ab angelo, inquam: « Nemo negligens huc ingreditur; abile, certate, contemnite vaultas »

CAPUT UNDECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Judæis, qui contra Dei jussum remanserant in Jerusalem, prædicit excidium: iis vero, qui Deo et Jeremia obediētes traderant se Chaldæis, ductique erant in Babylonem, promittit vers. 6, reditum in Jerusalem; atque ad his avolans ad Christianos, promittit eis cor carneum, et spiritum novum (1).

1. Et elevavit me spiritus, et introduxit me ad portam domus Domini orientalem, quæ respiciat ad solis ortum: et ecce in introitu portæ viginti quinque viri, et vidi in medio eorum Jezoniam filium Azur, et Pheltiam filium Banaie, principes populi. 2. Dixitque ad me: Fili hominis, hi sunt viri, qui cogitant iniquitatem, et tractant consilium pessimum in urbe ista, 3. dicentes: Nonne dudum edificata sunt domus? hæc est lebes, nos autem carnes. 4. Ideo vaticinare de eis, vaticinare, filii hominis. 5. Et irruit in me spiritus Domini, et dixit ad me: Loquere: Hæc dicit Dominus: Sic locuti estis, domus Israel, et cogitationes cordis vestri ego novi. 6. Plurimos occidistis in urbe hac, et implestis vias ejus interfectis. 7. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Interfecti vestri, quos posuistis in medio ejus, hi sunt carnes, et hæc est lebes: et educam vos de medio ejus. 8. Gladium metuistis, et gladium inducam super vos, ait Dominus Deus. 9. Et ejectionem vos de medio ejus, daboque vos in manu hostium, et faciam in vobis judicia. 10. Gladio cadetis: in finibus Israel judicabo vos; et scietis quia ego Dominus. 11. Hæc non erit vobis in lebetem, et vos non eritis in medio ejus in carnes: in finibus Israel judicabo vos. 12. Et scietis quia ego Dominus: quia in præceptis meis non ambulastis, et judicia mea non fecistis, sed juxta judicia gentium, quæ in circuitu vestro sunt, estis operati. 13. Et factum est, cum propheta esset, Pheltias filius Banaie mortuus est: et cecidi in faciem meam clamans voce magna, et dixi: Heu, heu, heu Domine Deus: consummationem tuam facis reliquiarum Israel? 14. Et factum est verbum Domini ad me, dicens: 15. Fili hominis, fratres tui, fratres tui, viri propinqui tui, et omnis domus Israel universi, quibus dixerunt habitatores Jerusalem: Longe recedite a Domino, nobis data est terra in possessionem. 16. Propterea hæc dicit Dominus Deus, quia longe feci eos in gentibus, et quia dispersi eos in terris: ero eis in sanctificationem modicam in terris, ad quas venerunt. 17. Propterea loquere: Hæc dicit Dominus Deus: Congregabo vos de populis, et adunabo de terris, in quibus dispersi estis, daboque vobis humum Israel. 18. Et ingredietur illuc, et auferent omnes offensiones, cunctasque abominaciones ejus de illa. 19. Et dabo eis cor unum, et spiritum novum tribuam in visceribus eorum: et auferam cor lapideum de carne eorum, et dabo eis cor carneum: 20. ut in præceptis meis ambulent, et judicia mea custodiant, faciantque ea: et sint mihi in populum, et ego sim eis in Deum. 21. Quorum cor post offendicula et abominaciones suas ambulat, horum viam in capite suo ponam, dicit Dominus Deus. 2. Et elevaverunt cherubim alas suas, et rotæ cum eis: et gloria Dei Israel erat super ea. 23. Et ascendit gloria Domini de medio civitatis, stetitque super montem, qui

(1) Hæc est visio tertia (vide primam cap. viii et ix, et secundam x), concernens tum residuos impios, tum respiciens exules probos.

Prælo, procorum Hierosolymitanorum primo, prava consilia, et injuria famam Propheta ledentia, detegit Propheta, 1-3; secundo, ad eos cum exprobratorio mandato mittitur, 4-6; tertio, iisdem positam, in blasphemias illorum retortam denuntiat, 7-12; quarto, ex his Pheltias repetitina statim morte tollitur cum stupore Propheta, 13.

Secundo, veritatem se ad exules probos, et primo, horum famam ab Hierosolymitanis violatam, vindicat, 14, 15; secundo, illis præsens solatium, futurum in patriam reditum, et successurum olim Evangelii beneficium promittit, 16-20; tertio, eosdem, ne ad idololatriam defleant, comminatione absterret, 21.

Tertio, refert finem visionibus impositum, primo, sublatis cherubim et rotis, 22; secundo, digressa ad Olivarum montem gloria Dei, 23; tertio, transito rursus in Babyloniâ Propheta, 24, 25.

est ad Orientem urbis. 24. Et spiritus levavit me, adduxitque in Chaldaeam ad transmigracionem, in visione, in spiritu Dei: et sublata est a me visio, quam videram. 25. Et locutus sum ad transmigracionem omnia verba Domini, quae ostenderit mihi.

1. INTRODUXIT ME. — scilicet ab atrio sacerdotum (ubi cap. ix, 6 vidi eorum caedem; et cap. x, 4 et 6 ibidem, audivi sententiam a Deo ferri de Jerusalem incendenda) ad portam Orientalem atrii laicorum, ubi scilicet constiterat Dei gloria.

QUAE RESPECTU AD SOLIS ORTUM. — Est pleonasmus; idem enim est quod Orientalis, uti praecussit. Haec porta erat celeberrima, quia inde cernebatur augustissima templi facies, ad Orientem conversa (4).

VIGINTI QUINQUE VIRI. — Non sacerdotes, uti illi neci a Deo destinati, cap. viii, 16, sed, ut sequitur, principes populi. Tradunt enim Hebraei Jerusalem in 24 vicos fuisse distributam, et quisque vicus suum habebat duce, vel principem (uti etiam quum sit Romae); erant ergo 24. Porro vigintus quintus videtur esse preses omnium, et gubernator urbis. His respondent 24 seniores Ecclesiae. Apoc. iv, 4. Hi ergo 24 principes hic conveniunt ad portam templi, ut de republica consultent (2).

JEZONIAM FILIUM AZUR. — Alius ergo fuit hic a Jezonia, cap. viii, 11. Ille enim fuit filius Saphan.

3. NONNE DUDUM AEDIFICATE SUNT DOMUS? HEC EST LEVES, NOS ACTIVE CARNES. — Vatablus vertit: Non

(1) Tameis terre portae, inquit Pradus, ad totidem caeli regiones spectantes in domo Domini essent celebres, cui popularium undaque in templum subeuntium frequentiam; Orientalis tamen porta contra erat celeberrima; et ad eam confluxerat tam indigentium quam hospitum numerosus conventus, quod vel ex Jeremia colligere licet, in quo (vi, 2) legitur: *Sita in porta domus*, haud dubio orientali, quae autonomatica id nomen sortita est (quod ipsum et mox ad eum locum Eimechi et Abarbeneti). Qua de causa cum infamibus magnates etiam concurrebant ad portam Orientalem, non solum ut ex ea in templum subirent, sed potissimum, quoniam in ea, quae magistratus erant graves, quandoque causas tractabant, ut patet apud Jeremiam (xxvi, 10).

(2) Pradus, ex quo Cornelius noster hanc explanationem accepit, eam se haurisse asserit ex Hebraeorum scriptis. Porro quantum sint illa Hebraeorum scripta, inquit Rosenmuller, quibus sumpevit Pradus, quae de viginti quatuor duobus, totidem vicis Hierosolymitanae urbis prepositis dicit, ego quidem dicere non habeo; sed undecumque illa haurerit, certe commentum est, quod forsam originem debet illis, quae Talmudici tradunt de synagoga minoribus, quae in omnibus locis, quae plures quam tres moles habebant, instituta erant, quorum quodque viris 23, constabat. Istosmodi synagoga duo erant Hierosolymis, alterum ad castrum atrii, alterum ad portam montis templi. Vide Lightfooti *Descriptio Templi*, tom. I opp. pag. 604. Sed ea synagoga, si magnum existenterint, demum post urbis excidium, loco Synagoga magni instituta esse, e silentio Josephi de illis colligit Jahn, *Bibl. Archaeolog.* part. II, vol. II, § 187. Cetera vero quae observat Pradus, nostra facere non dubitamus.

in propinquum est contritio, aedificemus domos. Sic et Pagninus et alii. Septuaginta cum Nostro legunt per interrogationem, non, id est nomine, noviter aedificate sunt domus? Sunt verba principum aliorum, g. d. Domus et muri Jerusalem instar lebetis, sunt ferrei et fortissimi: quis ergo timeat Chaldaeos? Esto viderit Jeremias cap. i, lebetem, id est ollam succensam; et nos quasi carnes ea coqui; tamen non extrahemur olla, id est Jerusalem, nisi decotti, id est in extrema senecta. Ita Theodoretus. Carnes enim olla eximi non solent, nisi percote sint, inquit Maldonatus.

Secundo, aliter S. Hieronymus et Origenes, quasi sint verba aliorum principum contrariae sententiae, g. d. Esto Jerusalem sit muris ferris cincta, nos tamen in lebetem, a Chaldaeis succendimur et coquemur; fugiamus ergo in Aegyptum.

Tertio et plene: Suadebat Jeremias Judaeis, dicens: Deditis vos Chaldaeis, et vivetis; sint eis repugnatis, urbs succendetur, vosque peribitis. Judei contra: Non est quod timeamus Chaldaeos in urbe tam munita. Contra Jeremias: Vidi, ait, Jerusalem quasi ollam succensam. Videris, inquit Judei, attamen post hoc jam diu vidimus, et, ut Septuaginta, noviter videmus aedificari domos: non ergo verum est Jeremiae victimium; nec vulgo illud timeant. Et esto Jerusalem sit olla vel lebes, nos simus in ea carnes, nihil tamen coqui et cremari in ea, quam gladio jugulari, si nos Chaldaeis dedamus. Est ironia, g. d. Non ignem timeamus in urbe, sed gladium foris. Patet vers. 8. Urbs enim quasi lebes munitissima nos, quasi carnes, servabit et tabulari.

Synabolice, nota hic impios et carades, amicos suos ad ollas deprimerem, illas amare, in illis habitare; ut dicant suo sensu illud Psalms. lxix, 10: *«Moab olla spei meae.»* Ita Hebraei Aegyptio egressi mox murmurare ceperunt: *«Unam, inquit, mortui essemus per manum Domini in terra Aegypti, quando sedebamus subter ollas carni!»* illis toto corpore mente, affectu et gula incubantes, *Exod. xvi, 3.* Hoc facti in eis perpetua gula aviditas et consuetudo. Non enim aliud faciunt, quam illam irritare assidue vorando et potando. Ea est vis consuetudinis et exercitacionis. Id pulchro duorum canticorum exemplo, Spartanis ostendit ad oculum Lyeurgus. Nam geminos catulos ejusdem matris, haud similibus educavit moribus: alterum enim, domi alendo, helleonem; alterum, foris exercendo, sagacem et venatorem reddidit. Postea, cum Lacedaemonii convenissent in unum locum: *«Ad praesentiam, ait, virtutem ingens est momentum doctrina et consuetudo: quod vobis illico ostend-*

dam.» Mox duos catulos adducens, cum ollam in medio, leporemque coram eis possisset, aliter quidem in leporem, aliter in ollam magno erupit impetu. Tum ille: *«Hi ambo iidem orti parentibus, caeterum diversam vite consuetudinem assecuti, alter gulosus, alter venator evasis.»* Ita Plutarchus in *Lycurgo.*

7. INTERFECTI VESTRI, SUNT CARNES. — g. d. Non vos estis carnes in Jerusalem quasi olla coquenda et sepelienda, uti vultis vos, o Judei; sed carnes sunt Prophetae, quos quasi victimas Dei mactatis: vos vero ex Jerusalem abducemini, indigni qui in ea sepeliimini, occidendi in Reblatha, vers. 10. Ita Origenes et Polychronius.

8. GLADIUM METUSTIS. — Id est nolimistis vos tradere Babyloniis, uti jussit Jeremias, metuentes ab eis occidi: hinc gladius eorum vorabit vos. Porro haec affirmatio tacitam continet negationem, g. d. Non timuistis captivitatem, sed gladium, id est bellum a Chaldaeis, ideoque contra eos opem petitis ab Aegyptiis, *Jerem. ii, 18*; quocirca utrumque vobis immittam, scilicet gladium, quem timebatis; et captivitatem, quam non timebatis. Ita Maldonatus.

9. JUDICIA, — justam ultionem.

10. IN FINIBUS ISRAEL, — in Reblatha, quae est in iudibus Israel.

JUDICABO (Chaldeus, *ulciscar*). vos; (quia ibi Nabuchodonosor principes occidit, et Sederiam excecavit, *Jerem. xxxix, 6*, g. d. Non in olla, id est in Jerusalem, uti vos jactatis; sed in finibus Israel mortemini, imo occidemini. Quocirca) 11. HEC (Jerusalem) NON ERIT VOBIS IN LEBETEM, ET NON VOS ERITIS IN MEDIO EJUS IN CARNES (g. d. Jerusalem, quasi lebes, vos quasi carnes fueri non poterit; quia) IN FINIBUS ISRAEL (in Reblatha) JUDICABO. — id est puniam et occidam vos.

13. CUM PROPETAREM, PHELTIAS FILIUS BANAJE MORTUUS EST. — Cum in Babylone existens, spiritu raptus in Jerusalem viderem et audirem Deum, ejusque verba viderem mihi proponere principibus Juda; ecce in spiritu vidi unum ex eis mori, scilicet Pheletiam: ut sicut sacerdos cap. ix, 6, ita hic principes per sex viros, de quibus cap. ix, 2, caedere Deus incipiat.

ET DIXI: HUIUS, HUIUS! — Licet enim Pheletias esset in pius, deque ejus necesse gaudendum esset, tamen ingenuit Propheta: quia caso Pheletia duce populi, timebat ne pariter totus ejus populus cederetur.

15. FRATRES TUI (id est propinqui, scilicet Judei tecum aducti in Babylonem, et tradentes se Chaldaeis, ridetur ab Hierosolymitanis, id est a Judeis, qui se dedere noluerunt Chaldaeis. Hi enim eis subsannando dicunt): RECEDITE A DOMINO, — id est ab urbe, et templo, ac hereditate Domini, abdicate vos jure Israelis. Vos Dominum a se proci esse volunt, nobis autem promissionem terram distribuit. Idcirco, ait Propheta, imo per eum Deus: E contrario omnia fient. Nam

vos neci tradam, illos vero rednem, ut sint seminarium posteritatis, et haeredes Jerusalem. Ita Theodoretus et S. Hieronymus. Est apostopiass Hebraica. *«Fratres tui,»* subaudi, *«Irridentur et subsannantur.»* Sensus ergo est, g. d. Judei, qui contra Dei jussum Hierosolyma manent, nolentes se dedere Chaldaeo, quique gloriantur suo templo, quod illud retineant et incolant: hi, inquam, vere non habent templum, quia solos templi parietes retineant, sine Deo. Nam ego Deus, omnisque mea gloria jam a templo et Judeis recessit, uti dixi cap. praeced. vers. 4 et 18. Rursum hi ab illis ipsis templi et urbis parietibus, quos retinent, paulo post ignominiose a Chaldaeis ejiciuntur: Judei vero, qui, me jubente, se dederunt Chaldaeo, et transmigraverunt in Babylonem, quosque alii manentes in Judaea putant esse sine templo; et sine Deo, hi in Babylone templum habent; quia me habent, qui ero illis in templum invisibile ad modicum tempus, donec paulo post eos in patriam, ad templum visibile reducam. Ita Maldonatus.

16. ERO EIS IN SANCTIFICATIONE MODICAM, — Hebraice *לְקַדְשׁוֹ לְמִדָּה*, id est in sanctuarium vel templum modicum; Vatablus, *paucorum*, g. d. Licet, me jubente, templum Judaei deserant, dabo tamen eis in Babylone aliud templum, quod ipsi adeo desiderant, puta, dabo eis locum et oratorium, in quo ipsi pauci me colant, et ex quo, quasi co templo, ego illos exaudiam, consoler, tuear, prospiciam. Id ita factum esse colligimus ex *Psalm. cxxxvi, 1*. Vocat «modicam,» quia in exilio non habebant templum, sed oratorium. Rursum «modicam,» id est modico tempore duraturum. Allegorice, hoc verus factum est, cum Deus per Christum novam Ecclesiam paucorum aedificavit in Sion. Eo enim assurgit Propheta.

Aliter S. Hieronymus, g. d. In Babylone sanctifico eos, id est ab idololatria avertam, ut me sancte colant. Mutabo cor eorum primum, dabo eis cor pius rectum, mundum et sanctum. Rursum Scholastes, g. d. Modicum, id est paucos, sanctos eis dabo, scilicet Daniele, tres pueros, Zachariam prophetam, etc. Denique Theodoretus, g. d. Sanctificationem, id est consolationem, modicam eis afferam, nimirum promittendo eis, quod brevi captivitate liberabuntur. Unde alii verunt: *Et ero eis in sanctificationem aut modicum tempus.*

17. LOQUERE, — scilicet Judaeis in Babylone captivis, ut eos consoleres. Huicque enim Propheta locutus est Judaeis in Jerusalem manentibus, iisque tristia praedixit: jam vero captivis laeta, iustaque liberationem promittit, idque hoc fine, ut Judaei obedientes, et in Babylone captivi sibi gratulentur: inobedientes vero, et in Judaea remanentes compungantur et poenitent.

CONGREGABO VOS, — sub Zorobabel, Esdra, Nehemia reducam vos et Babylone in terram Israel. Ita S. Hieronymus.

18. AUFERENT OMNES OFFENSIONES, CUNCTASQUE ABOMINATIONES. — Id est idola, quibus Deum offendebant, ideoque ad omnes clades pariter offendebant et impingebant. A reditu enim e captivitate nunquam Iudei publice colerunt idola, sed Deum verum. Ita Theodoretus et Prædo: Israelite, inquit, quasi igne captivitatis excocti in Babylone, rubiginem idololatriæ deposuerunt.

19. ET DABO IIS COR NOVUM. — Id est unanimem, amicam et consentiens, ut scilicet unanimi consensu Deum patrum suorum colant: quos veteres vocarunt *unicordes*, pro quibus orat Christus: « Ut omnes unum sint, » *Joan. xvii, 21*. De his dicitur *Actor. iv, 32*: « Multitudinis autem credentium erat cor unum, et anima una. » Vel « unum, » id est totum et integrum, non divisum, non duplex; ut scilicet, uno corde Deum, altero idola colant. Ita Chaldaeus, R. David, et Maldonatus. Sic *Ezech. ii, 14*, dicitur: « Vae duplici corde! » Et *Psal. xi, vers. 3*: « In corde et corde locuti sunt. » Hypocrite enim et fraudulentum videntur habere duo corda, unum intra pectus, alterum in labris; similes perditibus Paphlagoniæ, quæ bicordes sunt, ideoque fraudulentæ et perniciose, testibus Plinio, lib. XI, cap. xxxvii; Eliano, lib. X *De Anim.* cap. xxxv; Gellio, lib. XVI, cap. xv. Unde et S. Ambrosius, lib. VI *Hexam.* cap. iii, perditem dictam vult a *perdendo*. Septuaginta vertunt: *Dabo eis cor alterum*, id est aliam voluntatem. Videtur ipsi pro *אחד echad*, id est *unum*, legisse, אחר *acher*, id est *alterum*.

ET SPIRITUM NOVUM. — novam mentem, voluntatem, impetum ad Dei jussa et obsequium, etiam per ardua virtutum opera peragendum; eumque eis inditum vi gratiæ Spiritus Sancti aspirantis, et impellentis animum ad hæc heroica facinora.

Nota hæc inchoate impleta esse in Judæis Babylone redeuntibus ad novum Dei unius cultum, et ad novam vitam, moresque mores: sed plene hæc facta sunt in christianis e captivitate peccati redeuntibus, quos Iudei hi representabant.

AUFERAM (Septuaginta, *extraham*) COR LAPIDEUM (durum et intractabile); ET DABO IIS COR CARNEUM, — id est molle, facile, obediens, flexibile. Quæ circa S. Augustinus XVIII, *Contra Faust.* iv: Cor, ait, lapideum est voluntas sine sensu; cor carneum est voluntas cum sensu, scilicet, et gustu rerum divinarum. « Auferam, inquit Augustinus, eis cor lapideum, et dabo eis cor carneum, id est non cor sine sensu, sed cor cum sensu: unde traxit Apostolus, cum ait, II *Cor. iii, 3*: Non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Quid enim aliud dixit, quam cor carneum? » Idem, lib. *De Gratia et lib. arbit.* cap. xiv: « Quia, ait, lapis sine sensu est, cui comparatum est cor durum, qui nisi carni sentienti cor intelligens debuit comparari? » Et infra: « Cor lapideum non significat nisi durissimam voluntatem, et adversus Deum omnino inflexibile est. » Mox, cap. xv, objicit S. Augustinus ex mente Pelagii: Si Deus auferat

cor lapideum, quomodo ergo Judæis, ait Ezechiel cap. xvii, vers. 31: « Facite vobis cor novum, et spiritum novum? » ac respondet: « Memineritis ipsam dicere: Facite vobis cor novum, et spiritum novum, qui dicit: Dabo vobis cor novum, et spiritum novum dabo vobis. Quomodo ergo quod dicit: Facite vobis; hoc dicit: Dabo vobis? quare jubet si ipse daturus est? Quare dat si homo facturus est, nisi quia dat quod jubet, et adjuvat ut faciat cui jubet? » Deus dat cor novum et spiritum novum, aspirando homini gratiam prævenientem, cooperantem, quæ excitatus homo, eique libere cooperans, faciat sibi cor novum et spiritum novum. Cor ergo novum et est Dei præventis, et hominis Deo cooperantis. Sic etiam explicat S. Hieronymus, Theodoretus et passim Interpretes, et doctores orthodoxi. Simili schemate dixit Ovidius:

Natus es in scopulis, nutritus lacte ferino;
Et dicam silices pectus habere tunc.

Plura de corde carneo et lapideo dicam cap. xxxvi, vers. 26.

Nota: Deus auferat cor durum et obstinatum in peccatis, et dat cor carneum, molle et obediens sibi. *Primo*, quia auferat duritiam, quæ est qualitas naturalis: corporea, in corpore, v. g. lapide; spiritalis, puta obfirmatio et pertinacia, in anima. Potest autem eam auferre negando tantum concursum, qui ad ejus sustentationem et conservationem est necessarius. Rursum duritiam auferat auferendo difficultates, quæ, quasi lapides, voluntatem gravant, depriment et obdurant: v. g. apprehendit luxuriosus impossibile esse sibi abstinere a fornicatione, quia consuetudinem, quæ est quasi altera natura, sibi induxit. Acedens apprehendit suam pusillanimitatem et infirmitatem, ob quam putat sibi esse impossibile arduam virtutis viam capessere. Deus has auferit, ostendendo rationi per gratiam suam viresque divinas possibile, imo facile esse hæc omnia vincere, et multos Sanctos ea vicisse.

Secundo, quia molliorem indit animæ; *primo*, ostendendo rationi planum esse virtutis iter, et quidquid in ea est arduum, fortiter facileque superari, tum per opem Dei, tum considerando et comparando illud cum immensitate et æternitate tam præmiorum cælestium, quam pœnarum infernalium; tum alia similia motiva rationi proponendo ita vivaciter, ut ipsa illa penitus apprehendat, æstimet et ponderet pro rerum gravitate et dignitate. Deus enim non tantum proponit obiectum, sed simul aperit intellectum, ut illud bene penetret et ponderet. Ita *Actor. xvi, 14*, Deus aperit cor Lydiæ, ut intenderet iis quæ dicebantur a Paulo. Rursum voluntati indit piæ affectiones, impulsus, corroboraciones, consolaciones, etc., quibus anima excitatur et aspirat ad virtutum quantumvis arduam, sensimque superat omnes obices et propensiones contrarias. Quæ de re ex-

plum de seipso illustre refert S. Augustinus, lib. VIII *Confess.* cap. xi, et lib. IX, cap. i, ubi inter cætera ait: « Quam subito factum est mihi suave corere suavitatibus nugarum! ejiciebas enim eas tu, et intrabas pro eis, mea vera et summa suavitatis: atque ita quas amittere metus fuerat, jam demittere gaudium erat. »

Denique Deus solus omnipotentia et omnipotente sua voluntate comprehendit et continet voluntates singulas, tam hominum, quam angelorum, illisque solus illabi potest, easque suaviter allicere et flectere, ut ipse libere consentiant, seque flectant ad omnem Dei nutum, uti docent S. Augustinus, lib. *De Corrupt. et grat.* cap. xiii, et S. Thomas, *Quest. VI De verit.* art. 3, ubi ait Deum, quando vult aliquem convertere, dare ea quæ apertissima sunt ad movendam voluntatem, tollendo impedimenta passionum et tentationum, ac faciendum ut nulla ratio boni appareat in opposito, nulla difficultas in eo quod est eligendum. Rursum S. Augustinus, lib. *De Spiritu et litter.* cap. xxxviii, in hoc ponit efficaciam gratiæ, quod illa faciat ut nihil nos lateat eorum quæ pertinent ad iustitiam, et ea sic animum delectat, ut quidquid aliud voluptas vel dolor invehit, delectatio illa superet. Ita flexit Deus cor Pauli persecutoris, ut tactus a Deo mutaret prorsus propositum et mentem, factusque Paulus ac discipulus, diceret: « Domine, quid me vis facere? » *Actor. ix, 20*. JUDICIA, — mandata justa.

FACIANT, — perficiant. Hoc enim Hebræus est *facere*, scilicet perficere, exacte facere, absolvere; significatur enim actus completus, non inchoatus.

ET SINT MIHI IN POPULUM, ET EGO SIM IIS IN DEUM. — *Primo*, active, ut scilicet, ipse quasi meus populus, me suum regem et Deum adoret et colat; ego vicissim eum, quasi populum meum tuear, alam, regam. *Secundo*, passive: ipsi erunt populus a me custoditus, alius, gubernatus; ego vicissim ero eorum Deus ab eis cultus, amatus, invocatus.

21. VIAM (id est facta et merita) IN CAPITE SUO

PONAM. — id est in capite eorum oleiscar, q. d. Puniam eos pro meritis. Respicit Judæos Hierosolymæ, Deo invito, remanentes.

23. ET ASCENDIT GLORIA DOMINI. — q. d. Imago illa electrica, de qua cap. i, Deum representans, discessit a Jerusalem et a templo.

STETITQUE SUPER MONTEM, QUI EST AD ORIENTEM URBS. — Id est, ut Chaldaeus, Theodoretus, Polychronus, S. Hieronymus stetit supra montem Oliveti, ut inde incendium et vastationem Hierosolymæ spectet, utque inde, peracto suo opere, remigret in cælum. Allegorice, ut significet Christum ex eodem monte in cælum consensurum. Denique, ut ex hoc monte expectet et spectet novam Jerusalem, quasi phœnicem ex veteris cineribus resurgentem in Sion, puta, Ecclesiam Christi, quæ recte *primo*, oliva et olivum dicitur, quia oleum et misericordiam a Deo consecuta, et plantis semper virentibus, scilicet sanctis animabus, consilia est.

Secundo, dicitur esse ad Orientem, quia orientis solis, id est gratiæ Dei, radios excipit. Hanc novi justitiæ solis felicitatem, posterioribus sæculis in Jerusalem restaurata et renovata orturam, prospectans Baruch, cap. iv, vers. 36, exultans clamat: « Circumspice, Jerusalem, ad Orientem, et vide jucunditatem a Deo tibi venientem, » et cap. v, vers. 3: « Exsurge, Jerusalem, et vide collectos filios tuos ab oriente sole. » Vide Eusebium, lib. VI *Demonstr.* i, et dicta *Jerem. xi, 16*.

24. ABDUXITQUE (reduxit me spiritus ex Jerusalem) IN CHALDEAM. — Ezechiel corpore et reipsa erat in Chaldea: sed quia spiritu raptus et ductus fuerat in Jerusalem, hinc eodem nunc, visione peracta, reducit, non corpore, sed mente et spiritu. Hæc enim omnia per visionem in mente et spiritu facta sunt, ut ait hic Propheta.

25. AD TRANSMIGRATIONEM. — Id est ad captivos qui migraverant in Babylone, cum quibus corpore degebant. Nam cap. vii, vers. 1, ait: « Ego sedebam in domo mea, et senes Juda sedebant mecum. »

CAPUT DUODECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Ezechiel convasando sua, et transmigrando vespere velatis oculis, portendit fugam Sedecia et principum ejus urbe capta, ejusque comprehensionem et excoactionem a Chaldaeis insequentibus. *Secundo*, vers. 17, jubetur comedere et bibere in conturbatione et merore, ut representet idem facturus civis, obsessa Jerusalem. *Tertio*, vers. 21, docet non differenda hæc diu, sed brevi reipsa esse complenda (1).

1. Et factus est sermo Domini ad me, dicens: 2. Fili hominis in medio domus exasperantus tu habitas: qui oculos habent ad videndum, et non vident: et aures ad audiendum, et

(1) Visionibus in cap. præced. relatis succedunt prophetia pertinentes ad inhabitantes Hierosolymam, scilicet ad regem Sedeciam (xii), ad pseudoprophetas (xiii), ad seniores populi (xiv), ad cives et plebem (xv). Factus sunt sexto anno captivitatis Jechocia, quinto anno ante urbis excidium.

non audiunt : quia domus exasperans est. 3. Tu ergo, fili hominis, fac tibi vasa transmigratorum, et transmigrabis per diem coram eis : transmigrabis autem de loco tuo ad locum alterum, in conspectu eorum, si forte aspiciant. quia domus exasperans est. 4. Et efferes foras vasa tua quasi vasa transmigrantis per diem in conspectu eorum : tu autem egredieris vespere coram eis, sicut egreditur migrans. 5. Ante oculos eorum perfode tibi parietem : et egredieris per eum. 6. In conspectu eorum in humeris portaberis, in caligine effereris : faciem tuam velabis, et non videbis terram : quia portentum dedi te domui Israel. 7. Feci ergo sicut præceperat mihi Dominus : vasa mea protuli quasi vasa transmigrantis per diem : et vespere perfodi mihi parietem manu : et in caligine egressus sum, in humeris portatus in conspectu eorum. 8. Et factus est sermo Domini mane ad me, dicens : 9. Fili hominis, numquid non dixerunt ad te domus Israel, domus exasperans : Quid tu facis? 10. Dic ad eos : Hæc dicit Dominus Deus : Super ducem onus istud, qui est in Jerusalem, et super omnem domum Israel, quæ est in medio eorum. 11. Dic : Ego portentum vestrum : quomodo feci, sic fiet illis : in transmigracionem, et in captivitatem ibunt. 12. Et dux, qui est in medio eorum, in humeris portabitur, in caligine egredietur : parietem perfodiet ut educat eum : facies ejus operietur ut non videat oculo terram. 13. Et extendam rete meam super eum, et capietur in sagena mea : et adducam eum in Babylonem in terram Chaldeorum : et ipsam non videbit, ibique morietur. 14. Et omnes, qui circa eum sunt, presidium ejus, et agmina ejus, dispergam in omnem ventum : et gladium evaginabo post eos. 15. Et scient quia ego Dominus, quando dispersero illos in gentibus, et disseminavero eos in terris. 16. Et reliquam ex eis viros paucos a gladio, et fame, et pestilentia : ut enarrent omnia scelera eorum in gentibus, ad quas ingredientur : et scient quia ego Dominus. 17. Et factus est sermo Domini ad me, dicens : 18. Fili hominis, panem tuum in conturbatione comede : sed et aquam tuam in festinatione et mœreore bibes. 19. Et dices ad populum terre : Hæc dicit Dominus Deus ad eos qui habitant in Jerusalem in terra Israel : Panem suum in sollicitudine comedent, et aquam suam in desolatione bibent, ut desoleatur terra a multitudine sua, propter iniquitatem omnium qui habitant in ea. 20. Et civitates, quæ nunc habitantur, desolatæ erunt, terraque deserta : et scietis quia ego Dominus. 21. Et factus est sermo Domini ad me, dicens : 22. Fili hominis, quod est proverbium istud vobis in terra Israel, dicentium : In longum differentur dies, et peribit omnis visio? 23. Ideo dic ad eos : Hæc dicit Dominus Deus : Quiescere faciam proverbium istud, neque vulgo dicitur ultra in Israel : et loquere ad eos quod appropinquerint dies, et sermo omnis visionis. 24. Non enim erit ultra omnis visio cassa, neque divinatio ambigua in medio filiorum Israel. 25. Quia ego Dominus loquar : et quodcumque locutus fuero verbum, fiet, et non prolongabitur amplius : sed in diebus vestris domus exasperans loquar verbum, et faciam illud, dicit Dominus Deus. 26. Et factus est sermo Domini ad me, dicens : 27. Fili hominis, ecce domus Israel dicentium : Visio, quam hic videt, in dies multos : et in tempora longa iste prophetat. 28. Propterea dic ad eos : Hæc dicit Dominus Deus : Non prolongabitur ultra omnis sermo meus : verbum, quod locutus fuero, complebitur, dicit Dominus Deus.

2. DOMUS EXASPERANS. — Chaldeus: *Populi contumacia, et me iritantis, q. d.* Tu habitas inter Judeos in Babylone, qui cum videant Jerusalem superstitem, dolent quod ex consilio Ieremij devertente Chaldeis, velletque reverti contra meum oraculum et jussum : itaque prædico cito eos visuros excidium Jerusalem.

QUI OCULOS HABENT AD VIDENTIUM. — Id est, habent intellectum quo clare intelligere possint, sed nolunt videre ; id est intelligere præcepta mea ; et

habent aures, ut possint audire, et obedire, sed nolunt.

Notat Prado visum pro intellectu, auditum pro voluntate sumi. Rationem addit : quia hi sensus sunt ministri intellectus et voluntatis, heris suis per omnia similes (nam visus et intellectus claritate delectantur et operantur : aures et voluntas suavitate et bonitate capiuntur). Inde est, ut pro intellectu non excecato usurperet oculus videns, et aures audiens pro voluntate non obdurata af-

fectu aliquo immoderato apud Matthæum XIII, 9, et *Apocal.* XIII, 9 : « Qui habet aures audiendi, audiat, » id est voluntatem inorgeram et obedientem. Inde et illud *Psalm.* XVII, 45 : « Auditus auris obedivit mihi. » Et *Prov.* XX, 12 : « Oculum videntem, et aurem audientem Dominus fecit utrumque, » id est doctorem eruditum, et audientem verbi docilem esse, opus est Dei ex æquo magnum et mirabile.

3. FAC TIBI VASA (id est instrumenta) TRANSMIGRATIONIS. — id est transmigrantis, scilicet baculum, calceos, psalam, per lam. Hæc enim sibi facere aut comparare soleat peregrinaturus. Rursum « vasa, » id est instrumenta, « transmigracionis » vocat saccos, currus, vasa, vectes, quibus suas sarcinas imponere, et de loco uno in alium transferre solent homines, *q. d.* Convassa res tuas, collige sarcinas. Unde sequitur :

ET TRANSMIGRABIS. — id est, instrumentis jam diu transeres suppellectilem tuam interdum, ut non verbis, sed facto et reipsa representes instantem captivitatem. « Transmigrabis » ergo, non est idem quod migrabis ; sed idem quod transferes sarcinas.

4. ET EFFERES FORAS VASA TUA. — Tum jam dicta vers. 3, tum « vasa, » id est suppellectilem tuam, sarcinas tuas. Hæc enim efferi solent, non fieri, ut dixit vers. 3. Quare aliter hic, aliter ibi capitur vox *vasa*. Ita Vatablus et Maldonatus.

TU AUTEM EGREDIERIS VESPERE (ut hoc ipso portendas. Sedeciam vespere, imo noctu, capta urbe, fugam initutum, ut patet *Jerem.* XXXIX, 4), sicut EGREDIETUR MIGRANS, — fugiens scilicet, anxius et pavidus, aut, ut Maldonatus, sicut egreditur migrans, id est vespere. Solent enim, qui ex una domo in aliam migrant, per diem suppellectilem transferre, ipsi vero omnibus translatis, vespere vel noctu migrare.

5. PERFODE TIBI PARIETEM. — ut indirecta per hoc portendas et representes quod Chaldei perfodient et trumpeant muros Jerusalem. itaque eam capient, uti eos fecisse liquet IV *Reg.* XXV, 4 ; dicitur vero, ut tu per eum exeas ; unde ait : « Egredieris per eum ; » ut per hoc portendas Sedeciam, non per portam urbis, sed per ostium horti regij, quasi per angustum muri foramen instar muris fugitum, ut eum fecisse patet *Jerem.* XXXIX, 4. Hoc est quod ait vers. 11 : « Ego portentum vestrum : quomodo feci, sic fiet illis. » Ita S. Hieronymus.

6. IN HUMERIS PORTABERIS. — Hebræi, Chaldeus et Hieronymus in *Comment.* legunt, *portabis*, scilicet sarcinulas tuas ; Septuaginta et Noster legunt, *portaberis*, et melius ; nam id ipsum explicans et applicans regi, vers. 12, ait : « Et dux qui est in medio eorum, in humeris portabitur. » Sequitur : « In caligine effereris, » hebraice *וּבְרֵיחַ תֵּסֵף* *tosi*, id est efferes. Sed activum *hiphal* sæpe capitur pro *vel niphal* passivo ; *tosi* ergo, id est efferes, meum est quod effereris, aut certe pro *tosi*

alris punctis passive legendum in *hiphal* *וּבְרֵיחַ תֵּסֵף*, id est effereris : sic enim vertunt Septuaginta, Noster et alii. Idque exigit contextus ; nam Deus jubet hic Propheta, ut per diem res suas transferat, ipse vero vespere migret. Jubetur ergo Propheta sarcinulas suas per diem transferre, noctu parietem perfodere, et per eum ante lucem se demittere, quasi clam fugiens ; sed foris a familiaribus a se ad hoc constitutis excipitur, humerisque bajulatur, oculis velatis, ne viam qua portatur aspiciat, ut populus hæc admirans roget quid ea significant : cui ipse respondeat, simili modo, capta urbe, Sedeciam clam fugitum, et humeris suorum exportandum, sed capiendum a Chaldeis, et excacandum, sicut deportandum in Chaldeam, ut patebit vers. 12. Rursum, hæc Prophetae exportatione representatur, fore ut civis e Jerusalem non sponte, sed vi exportati migrent in Chaldeam.

Allegorie S. Hieronymus : « Ezechiel, ait, hic est typus Christi, qui nostra in se peccata suscepit. Vasa captivitalis est corpus humanum : perfodit parietem, id est infernum, et resurgens a solis credentibus visus est. Portatur in humeris, quia, cum angelicis potestatibus ad celum victor ascendit, velat faciem, ne in carne mortali videatur divina Majestas ; et non videt terram, ne oculis illius illustretur, quæ ejus non meretur aspectum ; sic est portentum, ut dura ad se Judeorum corda converteret. » Sed hæc allegoria, utpote læta et felix, non satis respondet miserie et execrationi Sedecie quam hic ad litteram representat Ezechiel.

FACTUM TUAM VELABIS — sicut homo, qui pudore affectus non vult videri, neque cognosci ; ut representes confusionem et execrationem Sedecie, cum ipse ducatur in Babylonem. Ita S. Hieronymus.

9. NUMQUID NON DIXERUNT. — Id est, numquid non dicant? *q. d.* Utiq. dicent.

10. SUPER DUCEM ONUS. — Hebraice est paronomasia, *וְעַל הַדָּוָן יָשָׁב* *et nasi massa, q. d.* Super principem, qui, quasi bajulus, onera reipublice ferre debet, quique ex tyrannide gravia onera et vectigalia ei imposuit, hæc impone onerosam sententiam quam meruit onerando injuste rempublicam, *q. d.* Sedecie canitur hæc cantilena. Iustum enim est ut principes grave onus quod subditis imposuerunt, ipsi vicissim experiant et subeant. Si hæc principi minatur Deus, quid faciet presulibus, quorum proprium est esse pastores non dominos, patres non reges, currus potius quam arrigas, imo bajulos, nutrices, matres, si dominentur in cleris, et virga ferrea populos commingunt, et quasi plastrum onustum stridentibus obstantibus clament : Incurvare, ut transeamus? ait Prado.

SUPER OMNEM DOMUM ISRAEL. — Israel vocat Judeos quoslibet, non autem eos solos qui erant ex Samaria, sive ex decem tribubus.

41. EGO PORTENTUM VESTRUM. — *g. d.* Mea transmigration vobis insolens et portentosa videtur, et revera portendit miserabilem captivitatem vestram, scilicet spoliationem urbis, migrationem civium, execrationem et opprobrium regis vestri. Hebraicum מִפֶּה מֹפֶת a radice מִפָּה *inpha*, id est pulchrum fuit, speciosus, elegans, significat signum pulchrum, elegans, speciosum. Rursum, alludit ad מִפֶּה פֶּה, id est asperit, respexit: hinc significat signum visibile de re futura, vel bona vel mala, admovens, secundum quam vel jucundum est aspectu, vel triste et horrorendum, quod Latini prodigium vel portentum vocant. Sic haec transmigration Ezechielis erat res exterius aspectu jucunda, mira, nova, mimica et ludica; sed significatio erat tristes et horrida; significabat enim similem Judaeorum transmigrationem et captivitatem. Unde subdit: «Quomodo feci, sic fiet illis.» id est vobis. Est enallage personae Hebraeis frequentis.

42. DUX (Sedecias) QUI EST IN MEDIO EORUM (qui inter suos securus agit, nihil timens). IN HUMERIS PORTABITUR. — Sedecias enim, capta Jerusalem, rupto muro horti regis, fugit per desertum, non pedes, sed portatus in sella humeris bajulorum, vel ob ejus pavorem et consternati debilitatem; vel ob mollitiem et effeminationem. *Isaia* cap. III, 4. Alii vertunt, *in humeris portabitur*, scilicet gemmas et res pretiosiores.

FACIES EJUS OPERIETUR — a se suisque, ne scilicet ab obvis agnoscat; et ex pudore et dolore, ne urbem captam videat et magis doleat. Sed hoc portendebat eum, et execrandum a Nabuchodonosore. De hoc velamine, uti et portatione in humeris, nihil narrat Scriptura in fine lib. IV *Regum*; ex hoc tamen loco ea configisse constat.

43. RETE MEUM. — quasi dicat: Chaldaeorum persequentium arte, velocitate et industria capitur: Chaldaei vocantur hic, aut piscatores, quia ad Euphratem fluvium habitabant: apud flumina enim habitare solent piscatores; aut certe venatores, qui in deserto fugientem Sedeciam quasi feram reti ceperunt.

ISSAN SON VIDERIT. — quia antequam eo deceretur exoculatus est in Reblatha, IV *Reg.* xxv. Haec verba cum non intelligeret Sedecias, putaretque esse contraria verbis Jeremiae, neutrius oraculis credidit, teste Josepho X *Antiq.* cap. x.

Symbolice, Sedecias est schema peccatoris, qui a Nabuchodonosore, id est a demone, oculis, id est consideratione et intelligentia, privatur, Babylonemque dicitur, id est in tartarum. Sicut ergo anceps accipitris oculos obtegit, ut in manu ejus consistat: ita diabolus peccatoris oculos velat, ne videat vanitatem suarum voluptatum et aeternitatem poenarum, quae ipsum manet, ut in ejus manu et potestate conquescat.

Secundo, sicut Sedecias Babylonem ductus est,

eam tamen non vidit: sic haeretici et peccatores, nec suam caecitatem, nec suum statum vident. Nomen haeretici suam Babylonem, id est confusionem doctrinae, non vident, qui eam Jerusalem Dei appellant, qui conciliabula daemonis Ecclesiam Christi naneupant? Scribit Seneca, *epist.* 80, de Harpacte caeca: quod caecitatem suam igitur: «Harpaste caeca, inquit, nescit se esse caecam; subinde pedagogum suum rogat ut migret; ait domum tenebrosam esse. Hoc quod in illa videmus, omnibus nobis accidere liqueat tibi. Nemo se avarum esse intelligit, nemo cupidum.» Apud Aristophanem in *Pluto* stomachatur merito servus in herum, quod ipse videns, Plutum oculis captum sequeretur, causamque dat:

Nam qui videmus ducimus caecos; at hic Sequitur, simulque cogit eadem facere me.

Quot hodie sunt videntes, qui Plutum caecum caeco sequuntur! Plutarchus in *Vita Lycurgi*, eum laudat, quod suis legibus effecerit, ut Plutus apud Spartanos esset ἀνιδιος, id est *tutus a furibus*, et quasi in asylo positus; ἀνιδιος, id est neglectus, quem nemo zelaret; atque ἀνιδιος, id est *pauper*. Docebat enim Spartanos per frugalitatem contemnere divitias, opesque parvipendentes quasi imbecilles et inopes: ideoque, ait Plutarchus, Plutus ex omnibus civitatibus quae sub sole sunt, in una Sparta servabatur τυφλός, id est caecus ac repositus, non aliter quam tabula anima carens, aut vile metallum. At nunc Plutus est caecus, quia divites opes suas reconduunt, ut nunquam videant lucem: et quia oculos mentemque hominum excecant, ut per fas et nefas, per mille labores et pericula insano studio eum consequentur: est enim non ἀνιδιος, sed τυφλός, id est *optabilis cunctis*, in zelo et votis omnium, ideoque non est ἀνιδιος, sed carens asylo, ubique οὐδός, id est *praedae* et rapinae, obnoxius. Nullus enim locus est tam sacer, quem non violet auri sacra fames. Utinam his nostris caecis daretur novus Eliseus, qui Syris militibus caecitate percussis, et Samariam ingressis, ait: «Domine, aperi oculos istorum ut videant. Aperuitque Dominus oculos eorum, et viderunt se esse in medio Samariae.» Utinam, aliquis esset Propheta, qui a Deo hinc caecis lumen impelleret, ut viderent quod videre nolunt, se esse in medio Samariae, id est in medio crudelissimorum hostium, quorum fames non nisi eorum aeternis tormentis exsaturari potest!

16. UT ENARRENT OMNIA SCELERA EORUM (*g. d.* Ut narrent gentibus me non ob infirmitatem, vel crudelitatem, sed ob scelera eos tradidisse Chaldaeis; sicque gentes scient quia ego Dominus, — scilicet, sum justus iudex et malorum ultor.

18. PANEM Tuum IN CONTRIBUTIONE COMEDERE. — Chaldaeus, *in tremore*; Septuaginta, *in dolore*; S. Hieronymus, *in angustia*. Ut portandas hoc facio,

quod Iudei in obsidione panem comedent cum anxietate et pavore hostium imminuentium. Haec enim egit de futura regis urbisque captivitate: nunc redit ad ejus obsidionem, in eaque famem et trepidationem.

AQUAM TUAM IN FESTINATIONE ET MORORE BIBE. — Septuaginta, *in tormento et anxietate*; Chaldaeus, *in desolatione et stupore*; Hebraeus, *in concussione*, id est in tremore et anxietate aquam bibe.

49. IN SOLLECITUDE. — Chaldaeus, *in tremore*; Septuaginta, *in indigentia*.

IN DESOLATIONE. — Chaldaeus, *in stupore*; Septuaginta, *in interitu*, id est in desperatione.

UR DESOLETUR (quia desolabitur, id est evacuetur) TERRA (et destituetur) MULTITUDINE SUA — tum civium, tum frugum et opum.

22. IN LONGUM DIFFERENTUR DIES. — scilicet calamitatis et vastitatis praedictae a Prophetis. Est moisis: «in longum, id est in sempiternum. Volunt enim dicere prophetium accidit fore irrimam et nunquam eventuram, semperque saturam Hierosolymam, et se in ea.

24. NEQUE DIVINATIO AMBIGUA. — Septuaginta, *ad gratiam*, id est adulatoria, mendax; hebraice חֲלָאֵל *chalaal*, id est *lubrica*, uti est assentatorum; vel potius *lubrica*, id est ambigua, lubrica sensus, ut in hanc et illam partem torqueri possit, *g. d.* Ego non ambigue, sed rebus et virginis, puta gladiis et plagis manifestis, aperte et distincta castigando Judaeos loquar meas in eos iras et minas, quas Propheta eis intendant, et ipsi irident.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Minatur falsis prophetis, qui pacem et prospera populo pollicebantur, quod instar parietis luto absque paleis illius imbris et grandine divinae vindictae prosternerentur. Secundo, vers. 17, idem intonat mulieribus, puta pseudoprophetissis, quae consuebant puerulos sub omni cubito, et faciebant cervicalia sub omni capite: haec enim cum ipsis utriculis se dirupturum minatur. Haec a pari facile est adaptare concionatoribus et doctoribus, qui falsa docent, et peccatoribus adulantur.

1. Et factus est sermo Domini ad me, dicens: 2. Fili hominis, vaticinare ad prophetas Israel, qui prophetant: et dices prophetantibus de corde suo: Audite verbum Domini: 3. Haec dicit Dominus Deus: Vae prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, et nihil vident. 4. Quasi vulpes in desertis, propheta tui Israel erant. 5. Non ascendistis ex adverso, neque opposuistis murum pro domo Israel, ut staretis in praedio in die Domini. 6. Vident vana, et divinant mendacium, dicentes: Ait Dominus: eum Dominus non misit eos: et perseveraverunt confirmare sermonem. 7. Numquid non visionem cassam vidistis, et divinationem mendacem locuti estis? et dicitis: Ait Dominus; cum ego non sim locutus. 8. Propterea haec dicit Dominus Deus: Quia locuti estis vana, et vidistis mendacium: ideo ecce ego ad vos, dicit Dominus Deus: 9. Et erit manus mea super prophetas, qui vident vana, et divinant mendacium: in concilio populi mei non erunt, et in scriptura domus Israel non scribentur, nec in terram Israel ingredientur: et scietis quia ego Dominus Deus. 10. Eo quod deceperint populum meum, dicentes: Pax, et non est pax: et ipse edificabat parietem, illi autem limabant eum luto absque paleis. 11. Dic ad eos, qui limant absque temperantia, quod casurus sit: erit enim imber inundans, et dabo lapides praegraves desuper irruentes, et ventum procellae dissipantem. 12. Siquidem ecce cecidit paries: numquid non dicitur vobis: Ubi est litura, quam linistis? 13. Propterea haec dicit Dominus Deus: Et erumpere faciam spiritum impetatum in indignatione mea, et imber inundans in furore meo erit: et lapides grandes in ira in consumptionem. 14. Et destruam parietem, quem linistis absque temperamento: et adequabo eum terrae, et revelabitur fundamentum ejus; et cadet, et consumetur in medio ejus: et scietis quia ego sum Dominus. 15. Et complebo indignationem meam in pariete, et in his qui limant eum absque temperamento, dicamque vobis: Non est paries, et non sunt qui limant eum. 16. Prophetae Israel, qui prophetant ad Jerusalem, et vident et visionem pacis: